

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 22.

V LJUBLJANI, 28. MAJA 1933.

KNJIGA 13.

PETER ŽMITEK

»MAJSKI SMEH«

ARHIBALD ZIEGLER

DRAMA

Copyright by Presse Photo, Berlin

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

Pomalem je na Rutarjevo hišo padala težka slutnja, da ne bo vse prav. Na tihem so se mavaljali temelji — in res: beton pred hišo se je polagoma nagibal navznoter in čez veliko, belo pročelje, proti soncu uprto, je zazevala drobna, črna razpoka.

Rutarjevi otroci niso hoteli dobro, kakor se reče, in stara Rutarica sama je bila prešibka, da bi vse štiri vogle držala pokonci. Feliks, najstarejši, je dve leti študiral gimnazijo v Celju, pa ni mogel iz prve šole. Latinske slovnice in drugih takanih pustih zadev mu je bilo od vsega malo mar, v malem, malomeščanskem gnezdu, ki je v njem bohotno brstelo nemškovanje, je menil, da je brez odloga treba izvesti nacionalno revolucijo. Komsaj dvanajstleten fante, v kratkih hlačah, pa že z neizogibnim, izzivajočim »Slovenskim narodom« v žepu je hodil okrog, vzpodbujal tovariše na punt in za vsakim voglom čakal prilike, da se spoprime z nemškimi študenti. Saj se ni dalo reči, da bi bil zaprte glave. Toda vsi ti opravlki, ki so mu jih narekovali višji nagibi, mu niso dajali prilike, da bi bil večer za večerom slonel ob aritmetiki in ob domačih nalogah, kakor so počeli njegovi tovariši v svoji slepi, topi mlačnosti, in v šoli so peli karcercji in ukori.

In kakor se Feliks v tem, kar se tiče narodne zavesti, ni izneveril svojemu očetu, tako se mu ni izneveril še v neki drugi, nič manj usodni napaki: že kot beden, mlečnozob prvošolec se je pričel po zadnjo uteho zatekati — k vinu. Ne da se reči, da bi bil sam hotel pogubo,

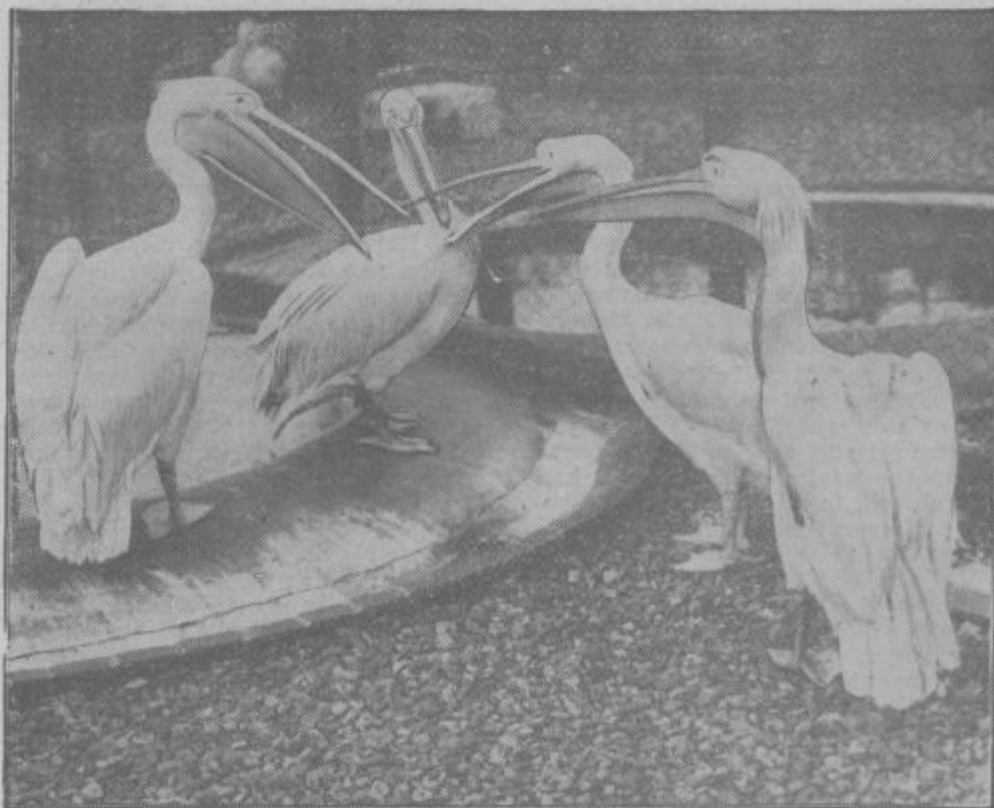
toda vse stvari njegovega življenja so tekle v to smer.

Stanoval je Feliks pri dobrih, prijaznih ljudeh. Njegova gospodinja je bila nekakšna napol vdova, mlada, samostojna, življenju vdana gospa — njen mož je bil zastopnik neke moravske tvrde in se je z vzorci potepal sam bog ve kod, samo na vsake svete čase je izstopil v Celju, enkrat ali dvakrat večerjal in spal doma kakor v kakšnem zakotnem hotelu z nečistimi rjuhami in še manj čistimi sobaricami, potem pa je spet zaprl svoj kovčeg in šel. Frau Goljas, kakor se je pisala gospa, je imela ves čas in ves prostor zase in tudi v njenem srcu je bilo prostora dovolj. Živelja je kakor lepa, mlada, svobodna žena, ki so ji bonboni, likerji, cigarete in malo ne pretežke ljubezni najslajše stvari sveta. Žalostni, trši del svojega življenja je gospa Ela rade volje polagala v roke svoje ostarele, sive, sključene matere, ki se je od jutra do noči prestopala po hiši, brundala, zmerjala in gospodarila nad tremi fanti iz nižje gimnazije, ki so stanovali pri njih in ki so jim neprestano prihajale na misel kakšne otročje, norčave stvari, da jih je bilo treba grajati in miriti. Stara Goljasovka je bila v hiši kakor brezmočna, tako rekoč nema priča vse pokvarjenosti in pohujšanja, njene oči so bile odprte na stežaj, videla je vse skupaj, toda roke so ji bile zvezane, ni mogla poseči vmes. Dom Goljasov je bil prav za prav kakor hiša ljudi, ki so se odpeljali na počitnice, stara Goljasovka je samo stražila doma sredi najbolj zapuščenega samote, štedilnik je bil mrzel, poso-

de od prejšnjega tedna še nihče ni utegnil pomiti, mlada gospa se je poredkem držala doma. Res so bili tukaj še trije študentje, trije otroci tako rekoč, ki bi bili stari ženi lahko pošteno nadomestili vse tisto, kar lahko toplega in mehkega prinesejo materi lastni otroci v življenje. Z vso svojo staro, pepelnato sivo dušo se je gnala zanje, vzgajala jih je z lastnimi rokami — toda kaj je pomagalo vse skupaj? Rasli so pred njenimi očmi, postali bodo gospodje, če bo kdaj kaj iz njih, in bodo šli. In tako se je zaklepala v svojo samoto in je venomer samo nerazumno brundala, in kadar je zvečer imela vsega dovolj in se ji ni dalo kuhati, je poslala Feliksa po liter vina čez cesto, nalila fantom in sebi in narezala kruha, da je bilo za večerjo.

Bila je ena tistih dobrih, starih, preprostih slovenskih kmečkih žensk, ki verujejo, da ni boljšega za zdravje otroka kakor dve, tri kaplje vina. Feliksova tovariša na stanovanju sta bila od nekod iz Savinjske doline doma in na

vsako toliko so jima oče, mati ali kakšen sosed, ki so prihajali v Celje na sodnijo in na davkarijo po opravkih, prinašali po hlebec dobrega, domačega črnega kruha pa za pehar suhih krljev, češpelj in hrušk. Slonela sta ob mizi, mrmrala sta svoj: aquila est bestia, glodala sta krlje in sta vse leto po tem, ko sta drgnila v mestu šolske klopi, v svojih dolgih cajgastih hlačah še zmerom dišala po kmečki zemlji, po rožnem vencu in po vaški preproščini, da Feliks ni mogel čutiti do njiju drugega čuvstva kakor vzvišen prezir. Vinu se nista in se nista mogla privaditi, in dasi Feliksa niti malo nista marala, sta mu v svoji stiski večer za večerom odstopala svoj delež, sama pa sta v temi svojega duha otepała suh kruh in si dušo privezavala s suhimi hruškami. Feliks je sprejemal njun dar prav tako zviška, kakor knezi sveta sprejemajo davek od ničvredne črede svojih podložnikov, pil je zase in zanje, in potem je vsakokrat pričel klatiti z rokami, se zibati in govoriti neznanske, nerazum-

PELIKANI SE POSVETUJEJO

ljive reči. To so bila silna, čudežna doživetja njegovih dveh prvošolskih let, ob onih kozarcih bajnega, kakor kri rdečega vina je v otroku rasel revolucionar.

Ah, biti pijan, biti pijan vsak dan! Kaj je življenje človeka pod milim nebom? Ure sivega dneva, ure prazne noči. Duša je arestant, da takšnega še ni videl svet, beseda je ključavnica na ustih in vse, vse je sama prepoved in ukaz. Kje so doživetja, da bi se jim človek predal, kje so tokovi, da bi se divje, brezumno vrgel vanje, pa naj bi si magari lobanjo razbil ob čereh? Lepša je vsaka smrt kakor to prokletu, majhno, uklenjeno življenje. K vragu šolske klopi, k vragu ablativus absolutus in vsaka slovnica, k vragu Avstrija in ves nesmiselni red sveta. V teh božjih, opojnih urah so iz Feliksove duše vstajali sladki, omamni prividi: Mlada gospa Goljasova se je tako malo zanimala za svoje študente, da je še vprašanje, ali jih je sploh ločila po imenu. Toda kadar je Feliks na večer legel v posteljo in zatisnil oči, se mu je vsakokrat prikazovala in stokrat je v sanjah polagal svojo glavo v njeno krilo, stokrat ga je pobožala po laseh in se sklonila k njemu, in ko se je prebujal sredi noči, ne da bi se mu bile sanje kakorkoli končale, je ves drgetal od neznanе slasti in bilo mu je komaj trinajst let. Večer za večerom je naklepal v svoji duši, da se mora nocoj, prav nocoj nekaj zgoditi.

Vržem se ji k nogam, si je dejal, povem ji vso stvar, kakor je. Morda bi hotela pobegniti z menoj, toda tako ne pojde več naprej. Morda jo bom ubil, Jezus, Marija, morda jo bom moral ubiti.

V glavi ga je trpo bolela bojazen, ki si je nikoli ni upal prav priznati, da nikoli ne bo njegova, da je že zdavnaj za zmerom pripadla drugim. Toda večer za večerom je legal spat, ne da bi bil kakoli ukrenil, in ta večni, sramotni poraz ga je spravljal v zmerom večji obup.

Ko je nekoč precej pozno ostal še pokonci, se je z blazno drznostjo vrgel v sredo reči. Kar tako je obslonel pri knjigi v kuhinji in je skozi zaprta vrata ostro prisluškoval, kako se v spalnici razpravlja mlada gospa, kako je legla, kako je zaškripala postelja pod njo, kako je zašumela odeja. Potem dolgo nič, samo zdaj pa zdaj se je še malo preganila, morda se je obrnila na drugo stran,

pa spet dolgo nič. Tedaj mu je bilo iznenada povsem jasno, da iz vsega skupaj zanj nikoli nič ne bo moglo biti, in bolj iz resnične žalosti kakor iz računa je na vsem sredi tihe noči pričel s pridruženim glasom peti tisto melanholično, obupno pesem, ki jo je nekoč čul od pijanih splavarjev in ki ji ni vedel ne začetka ne konca:

Sava je velika voda,
nesla ga je v Donavo.

Komaj je malo povzdignil glas, je začutil, kako se je gospa v sobi vzbela v svoji postelji in kako je šepetaje zaklicala proti vratom:

— Feliks, ali ne boš tiho!

Feliks se je potuhnil za hip, potem pa je vstal, nesmiselno sunil ob stol, stopil na sredo prostora in že ves prevzet od otožnosti, ki je bila v melodiji in v njem, je drzno, brezsravno skoraj na ves glas nadaljeval:

Donava je velika voda,
nesla ga je v dno morja.

Tedaj so se vrata odprla, bosa, v sami srajci, s pledom, kar tako vrženim čez pleča, je mlada gospa vsa bela stopila na prag. Toda še preden je mogla do besede, se ji je Feliks ves iz uma vrgel k nogam, in ne da bi bil sam vedel, kako, se mu je iz života iztrgal divji, dušec, neusmiljen jok. Sklonila se je k njemu, nič ji ni bilo do tega, da ji je ogrinjalo omahnilo z ramen, z mehkiimi golimi rokami ga je pobirala s tal.

— Kaj pa je za božjo voljo, Feliks? Kaj pa je s teboj? —

Feliks ni rekel ne bele ne črne, vstal je, ves moker v oči in obraz, in čudovita blaženost se mu je razlegla po duši. Gospa Ela mu je z robom svojega plega otrla lica in oči, vse je razumela brez besede, stekla je v spalnico in si nadela copate, potem pa je kar takšna, kakršna je bila, nalila črne kave v skodelico in mu z lastnimi rokami dala piti. Feliks je pil na debele požirke, šel si je z dlanjo čez obraz in je k tlom skrival svoje oči, ona pa mu je z roko pogladila potne lase in mu glavo za kratek, pa čudovit lep hip naslonila na svoje mehke, komaj z belo srajco odete prsi. V Feliksa se je že zdavnaj povrnil top, utrujen mir. Potem je brez odpora legal spat, ves ta večer pa je ostal v njegovem spominu kot največje, najbolj zmagovito doživetje vse njegove prve mladosti.

Potem so prišli topli dnevi zgodnjega poletja, tisti prijazni dnevi, ko v mestu samo kdaj pa kdaj, samo po enkrat na dan zapleše veter po ulicah in igraje se dvigne kakšen zavržen papir s trotoarja in ki so človeku tako dobri pač največ samo zavoljo tega, ker se mu odpre, da gre lahko iz sivega zidovja spet enkrat malo domov. Ko se je Feliks tisto leto vrnil domov, so ga Rutarjevi zaman izpraševali, kako se je izteklo. Živa duša na svetu ni videla nje-

govega izpričevala. Stara Rutarica je v prvi jezi resda neusmiljeno zagrozila, da bo meter iz štacune zlomila nad njim, toda ostalo je samo pri tej besedi in staremu Rutarju je bilo čisto vse eno. Jasno je bilo samo to, da ga v Celje pač ne kaže več pošiljati in da bo še najbolj prav, če se utegne kako dokopati do življenja v Trbovljah.

DALJE

O RAKU

DR. AVGUST KORBAR

V zadnjem desetletju, ko žanjeta moderna medicina in higiena toliko uspehov, ko n. pr. vemo, da je prej tako strašna bolezen — jetika, če jo začnemo zdraviti ob pravem času, ozdravljiva, ter število za jetiko umrlih stalno pada, nam vzbujajo zmerom večje skrbi poročila in statistike iz vseh krajev sveta, ki nam poročajo, da število za rakom umrlih naglo narašča. Ponekod pa umrljivost za rakom že presega umrljivost za jetiko.

Kaj je rak in kaj je vzrok tej strašni bolezni? Učenjaki zdravniki se že dolgo bavijo s to uganko. Naj omenim, da se pri nas bavi z raziskovanjem raka pred vsem primarij dr. Cholewa v Brežicah, kateremu tudi inozemstvo priznava velike zasluge pri raziskovanju raka.

Vse polno je domnev, pa tudi ugotovitev, nešteto zdravil je že bilo priporočenih proti raku; vsak mazač je imel svoje mazilo, pa tudi tvornice zdravil so iznašle, vsaka svoje sigurno zdravilo. Vsa ta zdravila pa so se, žal, izkazala kot ničvredna ali celo škodljiva.

Število za rakom umrlih pa stalno narašča!

Omeniti moram seveda, da je rak bolezen pred vsem starejše življenjske dobe, kakor je n. pr. jetika v glavnem bolezen mladosti. Najmanj tri četrtine splošne umrljivosti zaradi raka odpade na ljudi, ki so stari preko 50 let, in samo ena četrtina na mlajše.

Smrtni primeri zaradi raka v starosti do 20 leta tvorijo samo 1 in pol odstotka splošne umrljivosti za rakom. Vendar pa iz tega že lahko vidimo, da rak tudi mladosti ne prizanaša. Umrljivost žensk za rakom je v splošnem večja

kakor umrljivost moških; po 60. letu starosti pa je umrljivost moških večja.

Zdaj pa nekaj statistike, ki je seveda še jako pomanjkljiva. Saj so v Nemčiji pričeli s statistiko umrljivosti za rakom šele l. 1905.

Po tej statistiki je umrlo v Nemčiji za rakom:

Leta	Vseh skupaj	na 100.000 prebivalcev	na 1000 primerov smrt.
1905.	43,334	70	36,3
1910.	50,419	80	48,2
1915.	50,368	80	34,7
1920.	52,525	90	56,3
1925.	63,056	100	85,4
1930.	76,567	119	107,7

Torej v Nemčiji leta 1930. že skoraj vsak deveti smrtni primer zaradi raka.

V Berlinu je umrlo na 100.000 prebivalcev za rakom leta 1921, 114 ljudi, leta 1929. pa 162.

V Avstriji je umrlo za rakom l. 1928. na 100.000 prebivalcev 155 ljudi.

Na Danskem je umrlo za rakom na 100.000 prebivalcev leta 1908. 43 ljudi, leta 1922. pa 140 ljudi.

V Ameriki je leta 1930. umrlo zaradi raka okoli 125.000 ljudi, t. j. 111 smrtnih primerov zaradi raka na 100.000 prebivalcev. Iz statistike poedinih mest, ki imajo boljše kontrolo, pa vidimo, da je umrljivost za rakom še večja.

V San Franciscu n. pr. je bilo leta 1930. na 100.000 prebivalcev 208,5 smrtnih primerov zaradi raka.

Po ameriških statistikah je v zadnjih 25 letih umrljivost za rakom v Ameriki porasla za okoli 60 odstotkov. Po drugi statistiki: Leta 1900. je bil rak v Ameriki kot vzrok smrti na devetem

mestu, leta 1924. na četrtem, leta 1931. skoraj na drugem mestu.

V Angliji in Walesu je bilo leta 1911. 527.810 vseh smrtnih primerov, od teh za rakom 35.902, l. 1928. 460.389 vseh smrtnih primerov, od teh za rakom 56.253.

Torej je leta 1928. v Angliji umrljivost za rakom znašala že čez 12 odstotkov splošne umrljivosti.

Če bo umrljivost za rakom s tako hitrostjo naraščala, bo leta 1940. na vsake 4 smrtne primere 1 zaradi raka, leta 1960. pa bo že vsak drugi smrtni primer zaradi raka, to se pravi, da bo vsak drugi umrl za rakom.

Skoraj v vseh kulturnih deželah je umrljivost za rakom že prekosila umrljivost zaradi jetike. Novejše nemške, pa tudi druge statistike nam to jasno prikazujejo.

Tako je umrlo v Nemčiji:

Leto	Vseh	Za jetiko
		Na 100.000 preb.
1905.	121.922	223
1919.	104.322	163
1929.	55.544	87

Leto	Vseh	Za rakom
		Na 100.000 preb.
1905.	43.334	73
1919.	50.419	73
1929.	74.641	117

Po tej statistiki: odpade torej v Nemčiji l. 1929. od 1000 smrtnih primerov na jetiko 66 smrtnih primerov, na raka pa 93. Po tej statistiki pobere rak v Nemčiji že za 30 odstotkov več žrtev kakor jetika.

V Berlinu je leta 1928. umrlo za jetiko 4367 ljudi, v istem letu pa je umrlo za rakom 6896 ljudi, torej je rak samo v Berlinu leta 1928. pobral 2529 žrtev več kakor jetika.

V Monakovem je leta 1929. umrlo zaradi raka 1345 ljudi, v istem letu zaradi jetike 745 ljudi. Torej je imel rak l. 1929. v Monakovem skoraj dvakrat tolikšno smrtno žetev kakor jetika.

Tudi v Angliji umre že mnogo več ljudi zaradi raka kakor zaradi jetike.

Skoraj v vseh kulturnih državah je umrljivost za jetiko padla za dobri dve tretjini. Umrljivost za rakom pa se je baš v teh državah skoraj potrojila.

Kako je pa pri nas?

Kolikor toliko zanesljivih podatkov za vso našo državo še nimamo.

Statistike za dravsko banovino izkazujejo te-le številke umrljivosti za rakom v primeri z umrljivostjo za jetiko. Od leta 1920. do l. 1929. je umrlo v dravski banovini na 100.000 prebivalcev za jetiko po 250 ljudi; v istem času pa je umrlo na 100.000 prebivalcev za rakom po 58 ljudi.

Torej je zaradi jetike umrlo v tem času nekaj nad štirikrat več ljudi kakor za rakom.

Leta 1931. je v dravski banovini umrlo za jetiko 223 ljudi, zaradi raka pa 783; leta 1931. je umrlo na 100.000 prebivalcev za jetiko 195 ljudi, zaradi raka pa 68 ljudi.

Torej tudi naše statistike jasno kažejo, da se razlika med umrljivostjo zaradi jetike in umrljivostjo za rakom občutno manjša. Dočim je po teh statistikah pri nas umrlo od leta 1920. do leta 1929. še več ko štirikrat toliko ljudi zaradi jetike kakor za rakom, pa ni leta 1931. umrlo niti trikrat toliko ljudi za jetiko kakor za rakom.

Poudaril sem že, da so vse te statistike še nepopolne; umrljivost za rakom je prav gotovo že mnogo večja kakor nam pa povedo te številke. Pri nas po deželi napiše ob smrti starejših ljudi mrtvoglednik navadno »Umrlo za starostno oslabeledostjo«. Najmanj polovica vseh teh pa je umrlo zaradi raka, ki ga pač mrtvoglednik ni mogel ugotoviti.

Dočim so statistike večjih mest, kjer je mogoča boljše kontrola o vzrokih smrti, lahko še kolikor toliko zanesljive, pa tega o naših statistikah ne moremo trditi, ker imamo še premalo kontrole.

Cudite se morda, da na primer v Nemčiji umre že več ljudi za rakom kakor zaradi jetike, pri nas pa, da je še skoraj trikrat toliko smrtnih primerov zaradi jetike kakor za rakom.

Prav gotovo bi bila tudi pri nas slika drugačna, če bi bile naše statistike popolnejše. Razen tega pa je umrljivost za jetiko pri nas še veliko večja kakor je n. pr. v Nemčiji, ker pri nas ljudska higiena še ni na tako visoki stopnji kakor je tam. Vendar pa je gotovo, da tudi pri nas število smrtnih primerov zaradi jetike pada, umrljivost za rakom pa naglo narašča.

Ali se rak restako naglo širi?

Vsekakor je res, da ugotovijo zdravniki zdaj z boljšimi pripomočki veliko večje število raka kakor so ga ugotov-

vili poprej. Mnogo več umrlih se zdaj raztelesi kakor se je prej, na vsak način je torej kontrola boljša. Še nekaj: povprečna življenjska doba se je zaradi boljših življenjskih razmer v zadnjem času precej dvignila, tako da mnogo več ljudi doživi starost 50 let in več, kakor ste čitali, pa umrejo za rakom tri četrtine ljudi v starosti nad 50 let in samo ena četrtina odpade na mlajše. Mogli bi torej reči, ker je več ljudi starih čez 50 let, je tudi umrljivost zaradi raka večja.

Reči pa moramo: res je, da se ugotovi več raka kakor poprej, gotovo pa je tudi, da se ga mnogo več ozdravi. Goto-

vo je tudi, da mnogo ljudi, ki imajo raka, ne umre za rakom, ampak za kako drugo boleznijo, n. pr. za pljučnico, zastrupljenjem itd.

Se to: v svetovni vojni je padlo okoli 10.000.000 ljudi; če vzamemo, da bi ti ljudje bili zdaj stari okoli 50 let, je jasno, da bi imeli še veliko večje število umrlih za rakom.

Vedeti pa moramo tudi to, da v zadnjih letih vidimo zmerom več mladih ljudi, starih 30 let in manj, ki že imajo raka.

DALJE

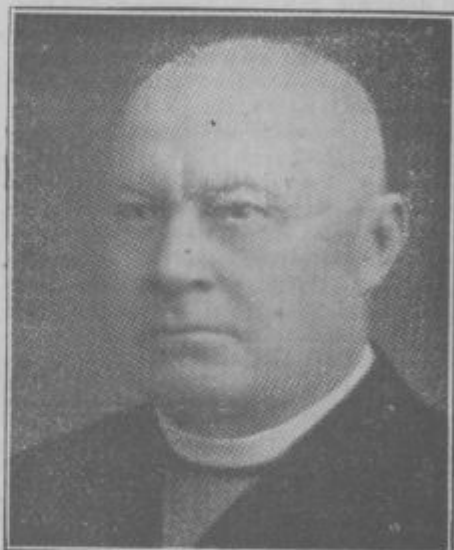
ZGODOVINSKO DRUŠTVO V MARIBORU

DR. VLAD. TRAVNER

Pomladi 1903. se je rodila v središču severne Slovenije, v Mariboru ena naših najbolj pomembnih kulturnih in narodnih organizacij — Zgodovinsko društvo. S tem je bila ustvarjena podlaga za smotreno znanstveno proučevanje preteklosti bivše Spodnje Štajerske v duhu in jeziku naroda. Sedem in dvajset letnikov »Časopisa za zgodovino in narodopisje« (1905—1932) z neštetiimi razpravami, izveštji in poročili skoraj vseh domačih znanstvenikov novejšee dobe, številne zgodovinske in umetniške publikacije in tesne zveze z mnogimi znanstvenimi zavodi doma in v tujini dokazujejo jasno ogromno kulturno delo, ki ga je izvršilo društvo v teku več ko četrt stoletja.

Poleg tega je zbiralo in čuvalo zgodovinske, umetniške in narodopisne predmete, strokovna književna dela in arhivalije. Tako je pospeševalo znatno razvoj domačega muzeja in postavilo temelje današnji študijski knjižnici in banovinskemu arhivu v Mariboru. Ob enem je povzdignilo silno ugled naše ožje domovine v tujini in narodno zavest vsega prebivalstva. S tem je pripomoglo v izdatni meri, da so pripadli severni deli Slovenije — Podravje, Prekmurje in Mežiška dolina — skupni jugoslovenski očetnjavi.

Tridesetletnica »Zgodovinskega društva v Mariboru« ni torej običajna društvena proslava, temveč znamenit jubilej kulturnega stremljenja, samovzgoje,

Prelat dr. FRANJO KOVACIČ

bojev in zmag vsega našega troedinega naroda.

A. Nastanek in pomen društva

S hvaležnim srcem in ponosom se spominjamo idealista in borca, ki je začel in vodil ta veliki duhovni pokret, sedanjega predsednika in častnega člana društva prelata dr. Franja Kovaciča. Že kot bogoslovec v Zagrebu in Mariboru in pozneje kot kaplan, oziroma provizor v Spodnji Polskavi in Studenicah se je živo zanimal za nekdanost svoje rodne zemlje. 1895 je odšel v Rim, kjer je štu-

diral modroslovje, obenem pa poslušal zgodovinska predavanja in zahajal v vatikansko knjižnico. Tu je videl mnogo kulturnih delavcev raznih narodov in dežel; samo Slovenca ni bilo. Našel je sicer nekaj slovenskih knjig iz Ljubljane; toda o Štajerski in Koroški je opazil le tuja, pred vsem nemška dela, kakor da bi ne živel v teh pokrajinah naš narod. Takrat se mu je rodila misel ustanoviti v svoji spodštajerski domovini slovensko znanstveno organizacijo, ki naj priča svetu, da še živi tu naš narod in ljubi svojo zemljo in preteklost.

Preden pa nadaljujemo povest o nastanku »Zgodovinskega društva«, se moramo seznaniti s prejšnjimi in tedanjimi razmerami v slovenskem delu Štajerske. Kajti le tako moremo razumeti, kako potrebno in pomembno je bilo Kovačičevo delo.

Naši štajerski rojaki so dali sicer zgodovinski vedi že zdavnaj mnogo marljivih delavcev kakor — da omenim le najpomembnejše — univerzitetnega profesorja na Dunaju Ivana Žigo Popoviča († 1774.), njegovega tovariša v Pragi Gašperja Rojka († 1819.), ptujskega župnika in začetnika znanstvenega raziskavanja stare Petovione Simona Povožna († 1841.), Al. Bergerja († 1839.), Ferd. Raispa († 1898.) i. dr.; v novejšem času pa predvsem neumornega mariborskega prošta Ignaca Orožna in še živečega kurata Matijo Ljubšo. Vsi ti pa so pisali svoja dela skoraj izključno v nemškem jeziku, ker so bila namenjena širši — predvsem nemški — javnosti, tako da so veljali — vsaj starejši med njimi — v znanstvenem svetu večkrat kot tuje-rodci. V domačem jeziku so objavljali zgodovinske spise le redki možje. Važen je zlasti malonedeljski župnik Anton Kremelj († 1845.), pisec priljubljenih »Dogodivščin štajerske zemlje«. Njegova naslednika sta bila pred vsem Davorin Terstenjak († 1891.) in Matej Slekovec, ki je zbiral cerkvene arhive in objavil v svojih spisih mnogo dragocenega gradiva.

Ti delavci pa so bili osamljeni, niso imeli pravega načrta in njihov trud je žel med razumništvom le malo priznanja. Z upom in strahom so zrlji v negotovo bodočnost in čuvali narodne tradicije in svetinje. Tu pa tam so prinašali »Letopis Slovenske matice« in »Izvestja Muzejskega društva« v Ljubljani (od 1893 dalje) razprave in članke o preteklosti slovenske Štajerske. Pol mi-

Freytag: ORAČ

ljona naših rojakov ni imelo niti ene organizacije, ki bi se zanimala za njihovo preteklost, jim budila ljubav do doma in roda ter jim kazala pot k boljši bodočnosti. Znanstvene in prosvetne razmere v severnem delu Slovenije so bile torej konec preteklega stoletja obupne. To je umljivo: strastni politični — jezikovni in strankarski — boji so izčrpali duševne moči naroda. Vrh tega se je razpaslo neko plitvo vnanje rodoljubje, ki se je izražalo v malenkostnih političnih in osebnih debatah, pred vsem pa v številnih narodnih veselicah. Pa tudi gospodarske razmere, ki igrajo v kulturnem življenju važno vlogo, so bile pri nas splošno slabe. Tako ni bilo za tiho in smotreno delo sotrudnikov časa in sredstev.

Povsem drugačen je bil položaj nemških sodeželanov, ki so imeli povsod vodilno vlogo, dasi so bili po številu v manjšini. Mnogi domači in tuji zgodovinarji kakor »Herodot Maribora« G. R. Puff, ustanovitelj ptujskega in mariborskega muzeja F. Ferk, celjski kronist A. Gubo, N. Seehann (Ptuj), P. Schlossar (Maribor), R. Knabl (Gradec), W. Gurlitt (Dunaj) i. t. d. so raziskovali marljivo našo zemljo. Prihajali so k nam celo znanstveniki svetovnega slovesa — n. pr. Theodor Mommsen — in se zanimali za naše starine, pred vsem iz rimske dobe. Svoje izsledke so objavljali

deloma v posebnih knjigah, pred vsem pa v nemških strokovnih glasilih. Mnogo zgodovinsko in umetniško važnih spomenikov in listin so odnesli v tujino — zlasti v Gradec in na Dunaj, pa tudi v Berlin in druge kraje — in obogatili tako z našo lastnino tuje zbirke, muzeje in arhive. Imeli so na razpolago obilo znanstvenih in denarnih sredstev, podpirale so jih vse državne in druge oblasti in za svoj trud so želi povsod priznanje in zahvalo. Sredi preteklega stoletja (1854.) so ustanovili v Gradcu »Historično društvo« (»Historischer Verein für Steiermark«), ki je obsegalo do preobrata 1918. vse ozemlje bivše štajerske vojvodine; nekaj desetletij pozneje pa muzejska društva in muzeje v Celju (1882.), Ptuj (1893.), Mariboru (1903.) in celo v Laškem. Poleg tega so imeli še — posebno na gradovih — bogate zasebne zbirke. Umevno je, da je veljala takrat slovenska Štajerska v znanstvenem svetu za nemško domeno.

Pod takimi razmerami je bila gotovo težka in drzna naloga osnovati v središču te pokrajine slovensko znanstveno organizacijo, ki je morala roditi odpor vodilnih nemških krogov. Toda to

delo je bilo neobhodno potrebno. Slovenec je moral pokazati, da ima tudi on zmožnost in pravico proučevati svojo zemljo in preteklost. Kulturno delo v službi naroda pa je edini resnični nacionalizem.

Pod vplivom teh idej je začel zbirati Kovačič somišljenike, ko se je vrnil 1897. iz Rima in nastopil službo profesorja (filozofije in fundamentalne teologije) v mariborskem semenišču. Toda preteklo je še mnogo časa, preden so se mu uresničile želje. Nekak predhodnik »Zgodovinskega društva« je bil »Znanstveni klub«, ki je obstojal v Mariboru v letih 1902.—1903. Člani — večinoma duhovniki — so se shajali brez oblastne prijave, odbora in pravil, vsak teden enkrat v škofijski pisarni. Tu so obravnavali razne znanstvene — pred vsem modroslovne in zgodovinske — ter umetniške probleme. Obenem so se posvetovali, kako naj ustanove zgodovinsko društvo. Slednjči so sklenili, da vpraša Kovačič vse odlične slovenske znanstvenike v Gradcu, na Dunaju in v Ljubljani za mnenje. Odgovorili so večinoma vsi in pozdravili soglasno ustanovitev take organizacije. Iz Gradca sta se oglasila Anton Kaspret in dr. Matija Murko, z Dunaja pa dr. F. Simonič in posebno presrečno tedanji vseučiliščnik dr. Janko Šlebinger. V Mariboru je deloval navdušeno poleg Kovačiča ravnatelj učiteljskega Hinko Schreiner, dasi je bil po stroki naravoslovec. — Neposreden povod za ustanovitev društva je dalo vprašanje slovenske univerze, ki je bilo takrat posebno pereče. Na naše zahteve po lastnem najvišjem znanstvenem zavedu je odgovarjala vlada, da za to še nismo zreli, ker še nimamo znanstvenih del. To deloma upravičeno trditev je bilo treba ovreči z delom in ustvariti pogoje za lastno znanost.

Zaupni shod, ki naj bi odločil, ali naj se društvo ustanovi ali ne, je bil 17. marca 1903. ob 8. uri zvečer v prostorih mariborske čitalnice. Udeležili so se ga prof. Luka Brollh, Alojz Čížek (poznejši župnik v Slovenjgradcu), prof. dr. Karl Glaser, Kovačič, Martin Matek (poznejši stolni prošt v Mariboru), profesor dr. Anton Medved, univ. prof. dr. Matija Murko, odvetnika dr. Radoslav Pipuš in dr. Fran Rosina, prof. Avguštin Stegenšek, ravnatelj Hincho Schreiner, Matej Štrakl (poznejši župnik pri Sv. Petru pri Mariboru), prof. Ivan Vrže in prof. dr. Karl Vrstovšek. Od teh

Bruhnst: MLIN NA VETER
(linorez)

moč, ki zaslužijo častni naslov »ustanovitelj Zgodovinskega društva«, žive še Čunš Brolih, Kovačič, Murko in Vrže.

Poročevalec je bil Kovačič, ki je utemeljeval predlog, da se društvo ustanovi, med drugimi s tem, »da s samimi resolucijami in peticijami ne bomo dosegli svojega smotra, ampak le z delom. Stajerski Slovenci pa ne smemo biti pasivni gledalci, temveč moramo krepko poseči vmes tem bolj, ker se bi je pri nas pravkar boj za slovensko univerzo. Znanost je ona orjaška moč, pred katero se mora ukloniti prej ali slej tudi kruta sila.« Poročevalčev predlog so sprejeli vsi navzoči. Daljša debata se je vršila le zaradi imena organizacije. Slednjic so se zedinili, da se imenuje »Zgodovinsko društvo za Slov. Štajersko«. S tem bi bil označen namen in slovenski značaj organizacije. To ime je obdržalo društvo do 1925., ko so se spremenila pravila in ko zaradi novih političnih raz-

mer ni bilo več potrebno poudarjati nacionalnega momenta. Odslej se imenuje »Zgodovinsko društvo v Mariboru«.

Ko je odobrilo namestništvo pravila, je bil 28. maja istega leta v Narodnem domu ustanovni občni zbor, ki je izvolil prvi odbor. Predsednik je bil Matej Slekovec, podpredsednik Hinko Schreiner, tajnik Kovačič, blagajnik dr. Radoslav Pipuš, ostali odborniki pa Janko Košan, Matija Ljubša, M. Kožuh, Martin Matek, Anton Kaspret in Avgustin Stegenšek. Pozneje je vstopil v odbor še znani učenjak dr. Karl Strekelj. Ti odlični kulturni delavci, med katerimi je bilo več poklicnih zgodovinarjev, so jamčili za uspešno delo. Slovenska javnost je pozdravila novo društvo z veseljem. Nemški listi — zlasti »Marburger Zeitung« — pa so ga označili kot nov dokaz gibanja »proč od Gradca«. Zadeli so resnico in danes je društvo ponosno na to spričevalo.

DALJE

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

Lewis E. Lawes
(LEWIS E. LAWES)

EDEN IN DVAJSETO POGLAVJE

Kaznjenec št. 75.966 je bil eden med mnogimi, ki so imeli ženo in deco v največji bedi. Da bi ga lahko žena in dva mala otroka obiskala zadnjic pred smrtjo na električnem stolu, so zbirali jetniki iz svojih skromnih denarnih sredstev prispevek, ki bi jim omogočil nakup voznega listka.

Ker žena tudi ni imela denarja, s katerim bi plačala hotelsko sobo, sem ji ponudil z otroki vred prostor v svojem stanovanju in obedovali so tudi z nami za isto mizo. V noči, ki se je imela izvršiti smrtna kazen, kateri sem moral prisostvovati, je moja družina odpeljala nesrečno ženo na izprehod, da bi ji prihranila prizor na priče in rablja, a mala obsojenčeva hči je spala z mojo malo hčerjo.

Obsojenčeve misli so se mudile pri usodi njegove družine in njegova zadnja želja je bila, da bi kdo za nje skrbel. Ko so jetniki za to zvedeli, so takoj začeli dobrotvorno akcijo, h kateri je prav

vsak kaznjeneц nekaj prispeval. Na ta način smo zbrali 2100 dolarjev, od katerih smo potem nakazovali tedensko po 40 dolarjev obsojenčevi deci.

Št. 75.982 se je posrečilo »ogoljufati stol« s tem, da je izvršil samomor. Obsojen je bil, ker je zastupil nekega človeka; vedno je zatrjeval svojo nedolžnost.

V onih kratkih trenutkih, ko je čuvaj odnesel njegove krožnike v kuhinjo, mu je uspelo, da se je obesil. Skrbno je pripravil svoj načrt in ostavil pismo, v katerem je opisal, kako je prevaril stražnika, ki ga pa zaradi tega ni mogla zadržati nobena odgovornost. V svoji oporoki je določil, naj se denar, vpisan na njegov račun, porabi »za dobro kosilo vsem obsojencem«.

Tik pred svojo zadnjo potjo k električnemu stolu je rekel št. 76.800 »Šef, mislim, da vam ne bo uspelo odpraviti smrtnih kazni. Tudi je boljše zgoreti na stolu, kot peči se počasi v ječi z dosmrtno obsodbo.«

Št. 77.311, ki so ga ujeli šele devet let po njegovem zločinu, je umrl preklinja-joč svojega pajdaša, ki je pričal proti njemu le zato, da bi dosegel izpremembo

Št. 77.681 ni hotel imeti zagovornika in ni hotel priziva v svoj prilog, češ da rajši »gre«.

Za svojo zadnjo večerjo je izbral: re-jeno raco, lepo porcijo graha, riž, solato, jagodne kolače, sladoled iz vanilije, olive in nekaj dobrih cigar. Pojedel je vse, na- kar je zadovoljno napovedal: »priprav- ljen sem na odhod, fantje«.

Št. 78.076 je bil eden mnogih bivših policajev, ki so korakali na električni stol v Sing Singu.

Povedal je, da je malo pil, preden je prišel k policiji, da pa je bil od tedaj na- prej le redko trezen. V sosedni celici je

bil mož, ki je ubil dva stražnika in oba sta se smrtno sovražila, kar je prav ne- navaden pojav v kaznilnici, ker je ogrom- na večina obojencev med seboj zelo pri- jateljska in se smatrajo za »tovariše«.

Št. 77.575 je bil eden izmed dveh ob- sojencev, ki sta imela samo po eno nogo. Svojo leseno nogo je zapustil nekemu no- vinarju, čigar opisi mu niso ugajali ter je rekel, da upa, da jo bo nekaj rabil. Med pričami njegove usmrtitve je bil člo- vek, o katerem sem kasneje izvedel, da je slep. Čudno pa je, da je znal prav dobro popisati vse, kar se je zgodilo, češ da je »čutil«, kaj se godi.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
PONATIS ZABRANJEN

IVAN VRHOVEC NA OGRSKEM

K 80-LETNICI NJEGOVEGA ROJSTVA 21. V. 1933

IVAN VRHOVNIK

Ko so se mu ble posrečile domače na- loge, se je nameraval Vrhovc poglobiti v študij za ustni profesorski izpit. Iz dunaj- skega šuma se je umaknil na Ogrsko v Bakonjski gozd, kjer je v Oszlopu sprejel službo domačega učitelja pri baronu Airol- diju. Težka, mučna je bila ta služba. Nje- govo trpljenje in izkoriščanje po nadutih aristokratih je omenjeno v pravkar izšli knjižici »Ivan Vrhovc« na str. 14—16. V dopolnilo objavljam tu nekaj krajepisnih in narodopisnih črtic, ki, dasi zastarele, utegnejo vendar še zanimati. Povzete so iz Vrhovčevih pisem, datiranih 4. VI., 18. VI. in 16. VII. 1879.

Kraj Oszlop je zelo prijazen. Pravijo, da je naš kraj najlepši na Ogrskem. O ogrskih planotah dosečaj še nimam pojma, ker teren, kolikor sem ga jaz dose- daj videl, je ves gricast. Ko sem se peljal z Dunaja, bi bil lahko videl planote, ko ne bi bila ležala ob železnici tako gosta me- gla. Kadar se popeljem zopet z Ogrskega, bom morda pač lahko občudoval te lepote. Sploh pa si o Ogrski ne bom mogel napra- viti nikakega pojma, ker tu v Bakonju je povečjem vse nemško in nikake specialne ogrske navade ni videti.

Madjarskega je v Oszlopu malo slišati; dasi je znano, koliko so Madjari od Slova- nov na posodo vzeli, vendar hočem zapl- sati nekatere besede, ki sem jih sam za- sačil. Razen ponedeljka, torika in nedelje je ves teden slovanski: sreda, četortek, petek, sobota; golomb (golob), somsed (sosed), konkol (kokalj) itd.

Po vseh krajih tod naokoli prebiva po- madjarjena ali nepomadjarjena nemška mešanica. Vsakovrstna ljudstva so se tu naselila: Saksi, Bavarci, ponajveč pa šta- jerci in Avstrijanci.

Oszlop je popolnoma nemški; z madjar- skim jezikom se tu malo opravi. Pridiga je nemška, šola pa — seveda kakor pri nas — madjarska; to se pravi, za nas Slo- vence je pač madjarska ta naša šola. Ljudje nikakor ne morejo uganiti, zakaj se otroc, nekaj let sem domalega nič ne nauče. Kakor pri nas!

Tako v Oszlopu. Poštni kraj Zirez je ves nemški, sezidan krog lepe in bogate opatije cistercijanske. Njena bogatija je tolika, da so ji Madjari prisodili mimo vseh mogočih in postavnih davkov, s kate- rimi so ji le mogli do živega, vzdrževanje treh ogrskih gimnazij.

Cesnek, eno uro od nas, je nemški; jaz, zagrizen Slovenec, mu prisojam po imenu slovanski pričetek. Cesnek nima v madjarskem nikakega pomena.

Na drugo stran, Szécsény, eno uro proč, je polovica nemški (kalvinci so tu), polovica madjarski. V kakem drugem kra- ju še nisem bil, ker krajev, ki sem po že- leznici mimo njih držal, ne prištevam k znanim krajem.

Spominjaš me, da je moje sedanje biva- lišče slovanska zemlja, specialno slovanska zemlja je tudi Oszlop. Beseda je ista, ka- kor na Pomoranskem Stolpe, poljsko Sloupsk. Sloup je to, kar nam Slovencem steber. Stolp je gotovo, dasi morda tudi le iz dalje, sorodna beseda. Vprašal sem, ka- ko se Oszlop prestavi v nemško, in v moje veliko začudenje se mi je reklo: Die Säule.

Morda brez vzroka, a za trdno verujem, da je Ozolop staroslovanska vas, dasi nje, ni današnji prebivalci niso ne Slovani ne Madžari, ampak štajerski Nemci, nemški kolonisti, in podoba vasi je popolnoma taka, kakor mi jo je popisal neki sestavek o nemških vajah na slovanskih tleh. Takle je tloris:

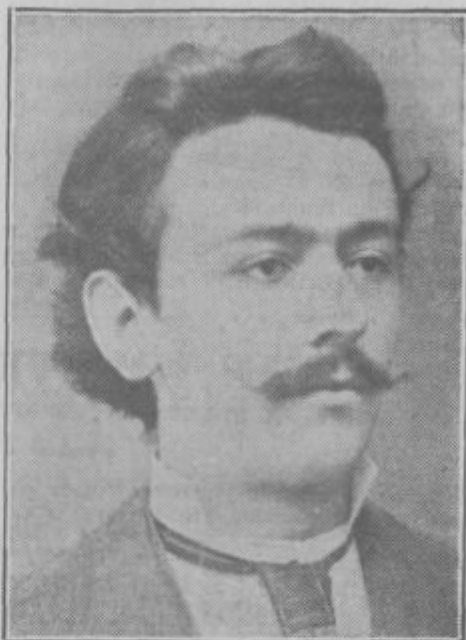
- 1 = hišno poslopje
2 = meja med sosednjima hišama
3 = vrt za hišo

Tipus je torej drugačen, kakor pri naših vajah. Vidi se jim, da so nastale hiše vse obenem.

Zanimive so Vrhovčeve opazke o ženstvu: Reči smem, da ni med kmečkim ljudstvom videti ne enega, vsaj nekoliko prijetnega obraza. Reči moram, naše Gorenjke, še prej morda Dolenjke, so z Madžarkami (ker so tudi Nemci že madžarski tipus podedovali) primerjene, kraljice, kadar se oblečejo v svoje najdražje praznične obleke. Tega tu ne poznajo. O pravi narodni ogrski noši sem slišal, da je zelo okusna, a obleka Ozolopčanov, Zircanov itd. je prava klobuta za doberokus. Bolj nerodnega ženskega spola in bolj okornega ni morda nikjer več najti. A kolikor jim na vse te strani manjka, nadomeste z razuzdanostjo, ki je celo v velikih mestih komaj toliko. Naše deklice se ukradejo z gradu ter vasujejo s fanti. Neko jutro so jih našli na gnoju na kupu slame ležeče tri. Ali so bile pijane, da niso domov znale, ali pa so se bale psov, da ne bi jih, prišedše domov, z lajanjem izdali. Tako so prišle z dežja pod kap. Skoraj mi ne boš verjel, da nisem, izvzemši pri dveh ženitovanjih, kamor sva bila z baronom povabljeni, z nobeno Madžarko ali Nemko govorili. Z ljudstvom ne pridem v nikako dotiko, ker je to v gradu »verpönnit«. A jaz bi se malo brigal za to »frpöntnost«, ko bi bilo le moči, kako priti z ljudmi v dotiko.

Neugodno je poročal Vrhovec tudi o tedanji ogrski duhovščini. Ker so vasi daleč druge od druge raztresene, dve uri je nekako najnavadnejša razdalja, imajo v vsaki vasi cerkev in duhovnika, ki pa je po naših nazorih prej vse kaj drugega, kakor duhovnik. Maša in pridiga, drugega opravka skoraj nima, mu je le postranska stvar in, ako se mu na primer v nedeljo ravno poljubno odpotovati, odpotuje in ljudstvo je brez maše. Mnogokrat še celo ne

vedo, je li gospod doma ali ne. Ravnajo se po zvonjenju. Ako ne zvoní (na Poljanah imenujemo to zvonjenje »ta dolga«) vedo šele, da danes ne bo nič z opraviлом, kar je ljudem nekako tako pogodu, kakor nam nekdanj, ko smo čuli, da je ta ali oni profesor obolel in da smemo iti domov.

IVAN VRHOVEC

S kolarjem za vratom še nisem videl ogrskega duhovnika. Od posvetnega gospoda se loči duhovnik le v tem, da se brije. Oblečeni so, vsaj kolikor jih jaz vidim, poleti vsi sivo ali belo. O postu sem bil neko sredo pri sosedu v gosteh. Tudi dva duhovnika sta bila navzoča, ki pa se nista brigala za post; meso jima je dišalo, kakor nam drugim, in zvečer sta plesala »cardaše«, da je bilo veselje videti ju. Znano je, da se ta narodni ogrski ples zelo bliža »kankanu« ne toliko z nespodobnostjo, kakor s strastjo plesavčev.

Čudil sem se, da je tudi na Ogrskem kvartanje tako poznano, kakor pri nas. Razloček je le ta, da igrajo silno visoko in mnogokrat so pri nas v graščini nekateri izgubili do sto forintov.

Ogrska krčma. V vasi je krčma (1100 duš in ena krčma), a notranja opravila je taka, kakor je bila takrat, ko sta Arpad in Aba s svojimi pesoglavci razsajala po Ogrskem. Če si misliš, da bi se dovolila pri nas kakemu ciganu krčmarska pravica in bi uredil krčmo po svojem okusu, boš imel nekako pravi pojem o ogrskih »krčmah«. Če se spomnim K. krčme, se mi zdí, kakor bi se zamaknil v lepe sanje.

Lepše dežele je ni, kakor je Kranjska, za to se rujem s komur si koli. Šele iz dalje se da opaziti poštični dih, ki je razlit čez njo. Tu ti ga pri ljudstvu ne najdeš nikakega lepega običaja. Sirovost, kamor se ozreš! Gotovo, tudi Kranjec je sirov, vendar pozna v letu nekatere trenutke ko obleče popolnoma novega človeka. Kako lepa so naša ženitovanja, naš božič, naša velika noč in sv. Rešnje Telo. Vse to je tu neznano.

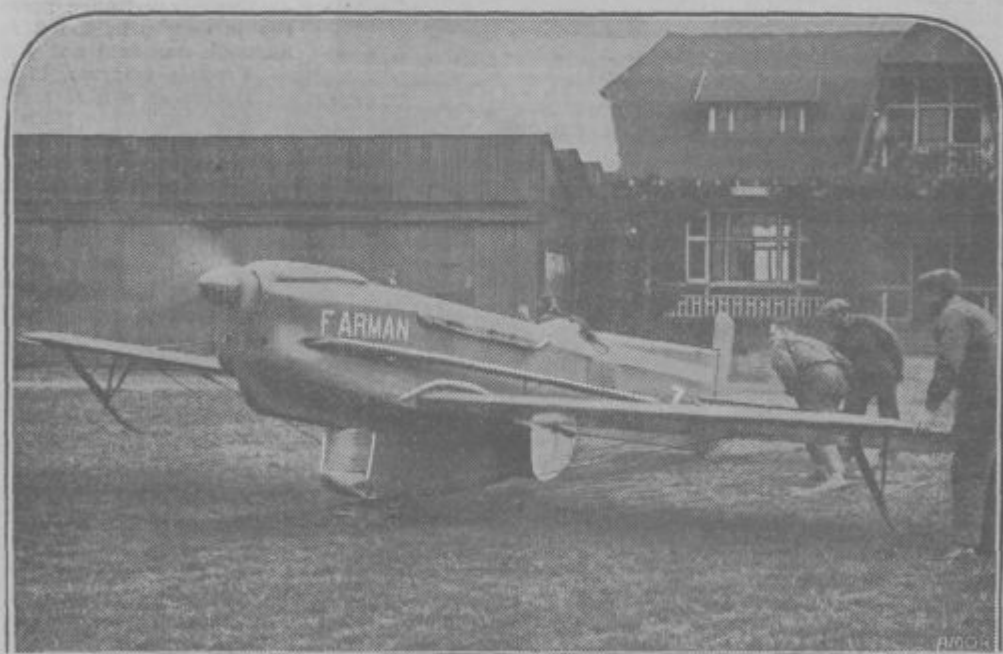
O veliki noči je stal v cerkvi zadaj za durmi grob — psa bi bilo sram, ko bi se mu za utico odkazal. In fajmošter se čudi sirovosti ljudstva? Jaz menim, ceremonioznost, zunanji lišp je na značaj velikega vpliva. A kaj je tirjati od fajmoštra, ako se more celo pri škofu kaj zgoditi, kar se je zgodilo te dni v Česneku.

Škof v krčmi. Vesprimski škof, ki ima 300.000 gid. (nobena ničla ni preveč) letnih dohodkov, je bil na vizitaciji v Martinsbergu (benediktinska opatija). Morda ni hotel svojih konj preveč gnati, ali ga je sploh kaj v Česneku zadržalo, skratka, ustavil je pred krčmo, dal konje v hlev ter si v taki zgoraj popisani krčmi dal napraviti kosilo. Ne vem, koliko dni ne bi smel prej jesti, da bi se ga dotaknil, a škofu je dobro teknilo! Da sem smatral za

dovtip, ko sem afero čul, si lahko misliš, a prišel je česniški fajmošter h kegltjanju k nam ter to stvar popolnoma resnično zagotovil. Kak čuden mož mora biti ta škof, da rajši v krčmi, kakor pri fajmoštru kosil!

O čudnih ogrskih razmerah bi Ti lahko napisal celo knjigo. No, to leto mi je dala sreča lepo klofuto, da sem tu sem odletel. Tako groznega leta še nisem prežil in sedaj se mi bliža skrb, ne bom li po tolikih mukah, ki sem jih prestal z baronovskim pobalinom pač za plačo dobil bac z ного. Kakor razmere razumem, so se židje za žito spopadli, ko stoji še na polju. Svoj honorar bom moral brčkone iztožiti in med tem bom roko lizal, ker sem se zarotil, da pred končanim izpitom nikakor ne pridem v Ljubijano. Če pojdem na Kranjsko, kakor nameravam, se oglašim morda doma, toda le ponoči, ter pojdem zatem na Dolenjsko, kjer menim ostati, dokler se ne pripravim za izpit ter sem na vse strani dobro podkovan.

Zgodilo se je, kakor je napovedal — s tožbo je dosegel »krvavo zasluženo plačilo«. A na Dolenjsko ni šel z Ogrskega, ampak za domačega učitelja v Sisek k Siebnezjevim, kjer se mu je dobro godilo.

NOV TIP EKSPRESNEGA LETALA

Francoska tovarna letal Farman je konstruirala novo brzo letalo, ki pri vzletu in pristanku teče na enem samem kolesu. Zračni upor je s tem znatno zmanjšan in brzina se poveča. Letalo je opremljeno z motorjem za 400 ks, ki tehta samo 250 kg. Prvikrat bo sodelovalo letos na tekmah francoskega aerokluba.

Zgoraj od leve proti desni: »Prva dama« Amerike; žena predsednika Roosevelta med nočnim poletom na Washingtonom v družbi Emelije Earhart. — Prva eskimska filmska igralka v Hollywoodu. — Zanimiv križanec med petelinom in japonskim fazanom, čigar rep je dolg približno 3 m. — Z letošnjo pomladanske tekme romunskih narodnih noš v Bukareštu. — Spodaj od leve proti desni:

Prodaja šmarnic, ki jih imajo v Parizu za simbol sreče, na Opernem trgu. — Model spomenika chičaškemu županu Čehu Antonu Čermaku. — Prizor s kamelske tekme pred egiptskimi piramidami.

ZEMELJSKI MAGNETIZEM

Leta 2634. pred našim štetjem je kitajski cesar Hoangti zasledoval uporniško armado, kateri je poveljeval Čijen. Sovražna krčdela so bila uporniku tik za petami in rešiti se je skušal s tem, da je z umetnim dimom zastiral svoj umik. Toda cesar Hoangti je imel kamen, »ki je kazal proti jugu«. Našel je pot v temi, ujel svojega nasprotnika in ga dal usmrtiti z mukami, kakor si jih znajo izmišljati le Kitajci.

Ta zgodba, ki jo pripoveduje Klaproth, spada v vrsto legend. Gotovo pa je, da so ob začetku krščanske dobe v cesarstvu Sredine že poznali vodilne lastnosti neke paličice, izrezane iz magnetnega kamna, ki ni mogel biti nič drugega kot železov oksid. Kitajski mornarji in za njimi Japonci so se posluževali take priprave za usmerjanje svojih ladij.

Kako je prišla ta dragocena iznajdba v Evropo? Domneva se, da so jo prinesli italijanski mornarji iz Amalfija, ki so imeli od Arabcev pravico trgovati z vzhodom. Prvi točen opis kompasa ali busole se nam je ohranil v dolgem pismu, ki ga je avgusta 1269. poslal Peter de Maricourt svojemu prijatelju Sigeru Foucaucourt. Temu podrobnemu opisu je priložena tudi slika, ki kaže, da je tedanji kompas sestavljala magnetna igla, obešena na pokončnem stebričku ali na plavajoči skrinjici, pritrjeni sredi kroga, razdeljenega na stopinje. Slika tudi priča, da so to pripravo uporabljali že dolgo časa in da je bila že večkrat znatno izpopolnjena. Glavne težave pri uporabi je delala slaba in neenakomerno magnetizirana snov, ki je rabila za iglo, dokler še niso znali pomagnetiti jekla ter zibanje ladje, ko še niso poznali nihajočega kompasa.

Vedeli so pa že dolgo časa, da magnet ne kaže točno proti zemljepisnemu severu in da je treba za vsako točko na zemlji dodati neki popravek. Vzlic temu, da je bil pojav odklona magnetnice ali deklinacije že dobro znan, je njeno preračunavanje na Kolumbovih ladjah na njegovi veliki vožnji proti zapadu vzbujalo tako nezaupanje pri mornarjih, da je moral Kolumb popravke skrivati pred njimi. V dobi velikih pomorskih plovb, ki sledijo podvigom smelega mornarja, so bili izdelani precej točni

pomorski zemljevidi, na katere so tudi vpisali izpreminjajoči se količnik deklinacije. Črte, ki vežejo kraje iste deklinacije, tvorijo na zemeljski obli mrežo magnetnih meridianov, ki je na splošno podobna oni zemljepisnih meridianov. Daljnji napredek pomeni iznajdba Angleža Roberta Normana, ki je okrog 1580. izdelal okrog vodoravne osi vrtečo se iglo, katera omogoča merjenje novega kota: inklinacijo. Na podlagi teh merjenj so potem začrtali na zemljevidih tudi magnetične vzporednice za točke, v katerih je inklinacija enaka. Toda šele kasneje v 17. stoletju so vztrajna raziskovanja omogočila Gelibrandu in Celziju ugotovitev, da magnetična deklinacija in inklinacija nista stalni v eni in isti točki na zemlji, temveč da sta podvrženi izpremembam, ki se menjavajo dnevno in tekom stoletij. Končno so v 19. stoletju ustanovljene magnetične opazovalnice, kjer je mogoče vršiti sistematična merjenja zemeljskega magnetizma, ter proučevati njega slučajne izpremembe, pa tudi magnetične nevihte, ki so po novih razkritjih večinoma v zvezi z delovanjem sonca.

Vsa ta opazovanja, ki jih je veda zbrala v teku stoletij, so bila gotovo prav koristna, niso pa bila v nikaki zvezi z bistvom zemeljskega magnetizma. Ker ljudje rajši pripovedujejo neumnosti kakor bi priznali svojo nevednost, so si izdelali celo zbirko najfantastičnejših razlag ter zatrjevali njih resničnost, ne da bi jih skušali dokazati. Neko je pisal, da ima magnet vse polno majhnih kljukic, na železu so pa obročki, ki jih privlači. Drugi trdi, da je v magnetu neka mokrota, ki hrani sušo magnetnega kamna. Temu kamnu samemu so pripisovali poleg njegovih magnetnih lastnosti tudi zdravilne kreposti. On naj bi mogel ozdraviti zobobol, razne žlezočne bolezni in krče, predvsem pa je bil nedosegljiv za vse hišne prepire. Če je kamen prišel v dotiko s čebulo, je izgubil svoje vodilne lastnosti, zato so priporočali vsakemu krmarju, naj ne je čebule in česna, ker bi duh lahko pokvaril kompas.

Med temi zablodami srednjeveške misli se je pojavil mož, ki mu pripada čast, da je nauk zemeljskega magnetizma postavil prvi na znanstveno in eksperimentalno osnovo. Bil je to William Gilbert,

osebni zdravnik kraljice Elizabete, ki je 1700. izdal knjigo »De Magnete, magneticisque corporibus et de magno Magnete Tellure« (O magnetu, magnetnih telesih in velikem magnetu Zemlji), v kateri je zbral svoje osebne poskuse, ki jih je vršil 20 let ter zanje potrošil baje 5000 funtov. Najprej je Gilbert v svojem laboratoriju sestavil zbirko vseh mogočih kamnov in izdelal popise onih, ki so kazali magnetske lastnosti. Tako smo dolžni njemu prvi, seveda še precej nepopolni spisek naravnih magnetičnih teles. Gilbert je nadaljeval svoje poskuse ter vrezal v velik magneten kamen več enako oddaljenih krogov in na tej kamniti krogli, ki jo je imenoval Terella (zemljica) proučeval magnetne sile v magnetnem polju tega okroglega magneteta. Iz teh poskusov je nastal pojem zemeljskega magnetizma. Gilbert je namreč na podlagi teh poskusov sklepal, da je naša zemeljska obla podobna magnetni krogli, ki ima svoj severni tečaj na južni zemeljski polobli, a svoj južni tečaj na severni zemeljski polobli. Nikdar pa ni mislil niti pisal o smešni hipotezi srednjega veka, ki se njemu tako rada pripisuje, da je zemlja poredta z magnetnim drogom. Toda po Gilbertu je šla fizika spet svojo pot ter nam pokazala, da je zemeljski magnetizem samo zunanji nejasen pojav, ki si ga ni znala nikakor tolmačiti. Tudi če sprejmemo hipotezo, ki jo je zastopalo več učenjakov, ter si predstavljamo na zemlji poljubno razdelitev magnetnih mas, si zemeljskega magnetizma ne bi mogli s tem razlagati, tudi če razdelitev magnetnih mas v notranjosti zemlje vzamemo še tako poljubno. Izvzemši nekaj ilovic in nekaj bazaltov, nima zemeljska skorja prav nobene trajne magnetne snovi. Pri težkih snoveh, ki tvorijo notranjost zemlje in ki so po dosedanjih raziskovanjih verjetno železo in nikel, se pa moramo, če jim smatramo za magnetne, odreči splošno priznanemu nazoru, da je toplota v notranjosti zemlje tako visoka, da pri njej nikel in železo izgubljata svoj magnetizem. Končno si pri tej razlagi tudi nikakor ne moremo tolmačiti pojava, zakaj bi pri stalnih magnetnih masah nastale neprestane izpremembe v deklinaciji in inklinaciji.

Če torej zemlja sama ni magnet, bi jo morali smatrati edino še za elektromagnet. Saj najdemo ob njej električne toke, krožeče okoli nekega, iz različnih snovi sestavljenega jedra. Med temi

snovmi imajo nekateri veliko »magnetično prevodnost«. Železni oksidi v zemeljski skorji sami po sebi še niso magneti, lahko pa postanejo, če jih obkroža električni tok. Ta misel je zelo naravna, čim jo pa skušamo točneje proučiti, naletimo tudi tukaj na nerazložljive težave.

Zemeljski električni toki sicer nedvomno obstojajo in prav tako tudi magnetno polje, ki ga ustvarjajo. Učenjaki so pa izračunali, da bi bil potreben za vzdrževanje zemeljskega magnetnega polja bajno močan tok, krožeč od vzhoda proti zahodu. Zemeljske električne struje, ki so jih dozdaj opazovali, pa niso samo stokrat slabotnejše, temveč se tudi venomer izpreminjajo po moči in smeri. Često se v nekaj urah popolnoma prevržejo.

Toda učenjaki imajo zmerom več razlag na razpolago. Tu si skušajo pomagati z dejstvom, da pozitivno naelektreno gibajoče se telo ustvarja isto magnetno polje kakor negativna elektrika, ki se z isto brzino premika v nasprotni smeri. Če smatramo zdaj, da je zemeljska površina nabita z negativno elektriko, nastane zaradi vrtenja zemlje isti pojav, kakor če bi vsi električni naboji krožili kot en sam močan tok, usmerjen od vzhoda proti zapadu. Ta tok pa ustvarja magnetni južni tečaj pri severnem tečaju zemlje, a njegov severni tečaj na nasprotni strani.

V bistvu bo torej zemlja res negativno elektriziran prevodnik. To je že stara hipoteza, ki jo pa nova raziskovanja in poskusi resno potrjujejo. Vendar kljub svojim ugodnim izgledom tudi ta nova teorija ne zadovoljuje učenjakov, ki iščejo razlago za zemeljski magnetizem enako kot za privlačnost zemlje v tajnostnih globinah atomov. Dejstva so se nabrala ter čakajo še samo novega Newtona. —sj.

MEDNARODNOST TEHNIKE

Orjaški francoski prekomornik »Normandie«, ki bo tako velik, da bo lahko pristajal samo v dveh pristaniščih na svetu in ki si bo z neprekosljivo brzino nesporno osvojil modri trak Oceana, bo pravi mednarodni proizvod. Načrte zanj je napravil ruski inženjer Vladimir Jurkovič. Dal mu je takšno obliko, da se bo pri nezmanjšani brzini prihranilo 15.000 konjskih sil. Teoretično zasnovano obliko so preizkusili v modelu na poskusnem zavodu v Bremenu. Stroje in drugo opremo pa so dobavile francoske, češke in nemške tovarne.

SKOZI MAROŠKO PUSTINJO NA VISOKI ATLAS

DR. OSKAR REJA

NADALJEVANJE

Ko smo dospeli iz Asnija nazaj v Marakeš, je bila vsebina naše blagajne že skoraj pri kraju. Zato smo se odločili, da potujemo kar najceneje. V Maroku imajo železniški vozovi tudi četrti razred, ki je za polovico cenejši od tretjega. Razlikuje pa se od tretjega toliko, da je brez klopi, podoben našemu vagonu za živino, le da je snažnejši. Nam, ki smo imeli s seboj plahte in spalne vreče, je bilo prijetno raztegniti se po prostem podu, toda samo, dokler smo bil sami. Ko pa so se nam pridružili še domačini s svojevrstnim tipičnim duhom, je bilo prijetnosti konec. Kljub temu pa je bilo zelo zanimivo opazovati od blizu te ljudi. Kadar domačini zasedejo svoj razred, se jih natrpa toliko v en voz, da se tišče kakor sardine v škatlici.

Da prištedimo tudi na času, smo potovali ponoči. V Casablanci smo si privoščili prijetno kopel v Atlantskem oceanu. Severno Casablance, kako uro z avtobusom, leži mestece Fedhala, znano po prirodnem kopališču, najlepšem vzdolž vse severne atlantske obale. Tu sem prihajajo maroški Francozi na morje. Kopališče je popolnoma moderno urejeno, ima lepe hotele, vile in restavracije ter je skoraj vse leto prenapolnjeno. Njegova prednost je namreč v tem, da traja kopalna sezona tudi preko zime. Ponoči smo spet potovali v četrtem razredu in smo naslednjega dne dospeli v svobodno mesto Tanger.

Tanger je majhno obmorsko mesto, gnezdo, v katerem slišiš poleg arabščine govoriti tudi španski in francoski. Na meji so nam pregledali potne liste, vendar pa posebnega potnega vizuma ni treba, kajti kljub svobodnemu mestu ima Tanger francosko lice. Plačuje se s francoskimi marošskimi franki in tudi znamke uporabljajo maroške.

Preko gibraltarske ožine smo se prepeljali v špansko luko Algečiras, ki leži nasproti angleškemu Gibraltarju, kamor je brez posebnega dovoljenja angleške oblasti nemogoče priti. Od tu dalje nas je vlak prepeljal do Granade v Andaluziji. Ker nudi Granada vsakemu inteligentu množico zanimivosti, zgodovinskih

in prirodnih, smo tu ostali dva dni.

Malokdaj me človeške umetnine presunejo. Videl sem že skoraj vse znamenitejšie stavbe v Evropi, ki pa so me pustile popolnoma hladnega. Tako n. pr. stolnica v Milanu, katedrala v Strasbourgu, parla-

ment v Londonu ali pa Hagia Sofija v Carigradu. Povsod sem moral priznati veličastnost teh arhitektonskih umetnin, toda nisem se mogel ogreti za nje. Le dvakrat sem na svojih potovanjih popolnoma prirodno vzkliknil »kako je to lepo«. To je bilo, ko sem stal pred palačo Narodne knjižnice v Atenah, ki je zidana v starogrškem slogu in drugič, ko sem vstopil v levje dvorišče v Alhambri.

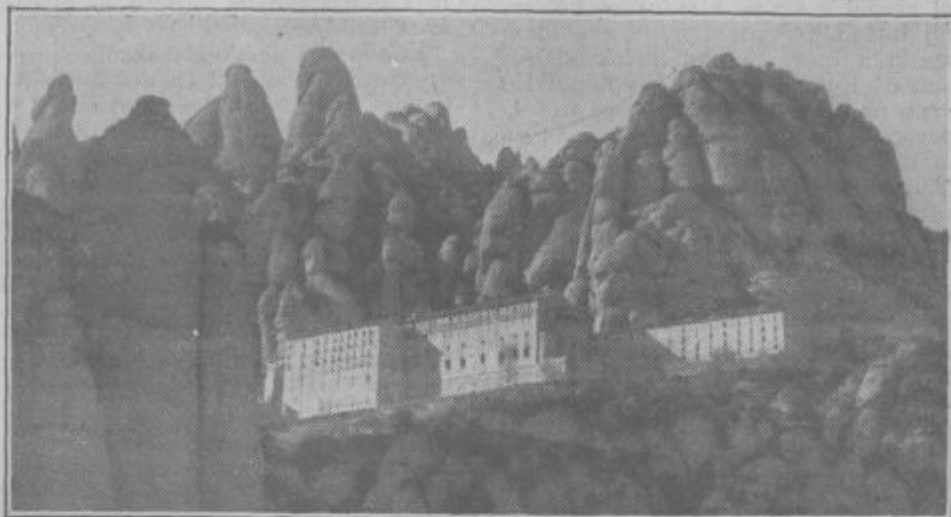
V Granadi nas je sprejela tamošnja nemška kolonija, ki pa sestoji samo iz nekaj obrtnikov. Ti so nas skromno pogostili in nam tudi pripravili izlet na Veletó, na drugi najvišji vrh v Sierrri Nevadi, (3462 m). Temu povabilu se nas je odzvalo pet članov. Sierra Nevada sestavlja staro kamenje, gnajs in granit, ki je pod morjem v zvezi z Atlasom. Njeno pobočje pada proti Granadi zelo položno. Zato so Španci zgradili avtomobilsko cesto, ki vodi do višine 3200 m. Vzpon na Veletó je torej igrača, le zadnjih dve sto metrov je treba iti peš in še to po zelo zložni stezi. Če hočeš iz Velete delati ture na ostale vrhove, moraš biti že turistično opremljen. Delaš lahko tudi plezalne ture, kajti vsi vrhovi in grebeni padajo v smeri proti Sredozemskemu morju zelo strmo navzdol, često pa je tudi prepad. Tudi Veleta je na nasprotni

strani zelo strma in zadnjih 300 m je celo stena, ki jo do zdaj ni še nihče preplezal.

Razgled z Velete je prekrasen. Pred sabo vidiš Sredozemsko morje vse do afriške obale. Pozimi je Sierra Nevada zasnežena in imajo v Granadi tudi že smučarski klub, ki so ga ustanovili pred vsem tamošnji Nemci. Kakor ne ljubi turist poleti preveč enostavnih in položnih pobočij, tako so taka pobočja idealna za

1233 m in je lahko dostopen. Na vrhu je vremenska postaja in hišica z daljnogledi. Neposredno pod stožci so si Spanci zgradili samostan, kjer čuvajo kip Materne Božje, ki je ves črn. Zato imenujejo to Marijo tudi »črna mater«. K njej romajo pobožni Spanci in je zato Montserrat vedno poln romarjev.

Naša ekskurzija se je podala tjakaj še iz nekega drugega vzroka. Pripovedujejo namreč da je bil na tem hribu nekaj

MONTSERRAT s samostanom Sta Cueva

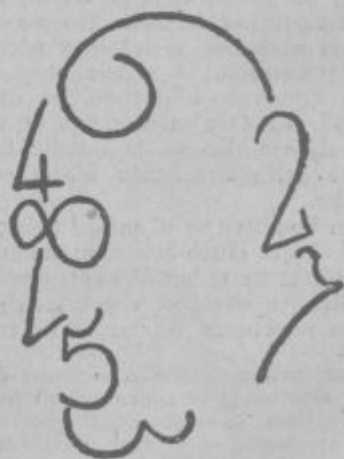
zimsko smuko. Nikjer še nisem videl tako prekrasnega terena za smuko kakor na Veleti. Z avtom se pripelješ do višine 3200 m, nato pa imaš krasno, položno smuško vožnjo navzdol in v najhujši zimi se lahko prismočaš do Granade, ki leži v višini 700 m.

Po dvodnevem prijetnem bivanju v Granadi smo preko Valencie dospeli v Barcelono.

O Barceloni ne bom mnogo pripovedoval. Kdor poseti kdaj Barcelono, naj ne pozabi ogledati si prirodno in zgodovinsko znamenitost. To je hrib-Montserrat, na čigar vrhu štrli nešteto stolpičev proti nebu. Ko pa prideš blizu, vidiš, da je vse to prirodno. Priroda je tu ustvarila čudovito lepe geološke tvorbe. Hrib sestoji iz konglomerata. Deževje je njegovih stene in grebene tako izlizalo in izpralo, da je nastalo brezštevila stožcev, eden poleg drugega. Največji so do 30 m visoki in spodaj s premerom kakih 5 do 10 m. Njih stene so tako gladke, da je nemogoče splezati na vrh. Stožci, ki so bili zavzeti, imajo na vrhu zastavico. Na ostale pa še ni stopila človeška noga. Najvišji stožec doseže absolutno višino

grad, v katerem je bila shranjena čudodelna posoda »Gral«, ki igra v Wagnerjevi operi »Parsifal« zelo važno vlogo.

Iz Barcelone smo se po Rhonski dolini vrnili v Karlsruhe. Naše potovanje je trajalo točno štiri tedne.

Profesor matematike (risal 14 letni učenec)

KONDOR, SONCU BRAT

TW. Hugh-Jones je na 45 m visoki strmi skalnati obali v severno zahodnem Peruju fotografiral kondorsko gnezdo. Napravljeno je bilo na ozki polici karkih 15 m nad spodnjim koncem pečine. Da bi došel do njega, si je globoko zabil kol tik nad gnezdom in tako zvezal z vrvmi z manjšim kolcem bolj odzadaj. Ako si ovije vrv okoli tega kola, more en sam človek iz lahka spuščati fotografa in ga po potrebi držati na zaželjeni višini. Če pa bi bilo operaterja potlej nazaj spraviti, bi ga morala dobro potegniti dva moža. Vendar primernejše je, da se po končanem snemanju spustita mož in temnica z vrvo vse do tal, odkoder se lahko po ovinkih vrneta na prejšnje mesto.

★

Hugh-Jones si je nadel močan pas z obročem, skozi katerega je tekla vrv. Na robu pečine je postavil usnjat žleb, po katerem je vrv polzela gladko in brez okvare. Tak sestop ni kdo ve kaj težaven, kakor lahko pričajo množični plezači.¹ Po nekolikšni vaji se ti posreči držati život od skale tako, da skoro z vodoravnimi nogami »korakaš« po njej. Na ta način so roke svobodne, da jih uporabljaš za svetlopisni aparat ali se braniš vsakršnega napada.

Kondorjevo gnezdo prav za prav ni gnezdo. Ujedi sta se nastanili na svižcu — Ljubljčan bi rekel: na milki — nasuti po polici, ki je še dovolj široka in od zgoraj zaščitena. Ko se je to gnezdo zasledilo, je ležalo v njem jajce, na katerem je sedela starka. Na enem koncu je bilo topo, na drugem bolj šilasto. Oče in mati sta se vrstila pri valjenju. Ko se je mladič izlegel, sta ga ptiča izmenoma ščitila sončne pripeke.

Dan izvalitve se ni mogel točno ugotoviti, kajti Hugh-Jones ni mogel več kot enkrat na teden obiskati gnezdo in dogodek je nastopil v presledku med dvema posetoma. Kar se lahko trdi, je

¹ Poročevalec švicarske »Tribune de Genève« rabi izraz: varappeur, moderni naziv za hribolazca, ki se plazi (varapper) po kamnu ali zagati — Finžgar pravi »dimnik« — kakršnih je dobiti zlasti v francoski krajini Varappe.

to, da je valitev trajala vsaj 4 tedne.

Ob prvem obisku je bil samec na straži. Pokazal ni nobene bojazni, ko je zagledal možaka, ki ga je na ta način mogel v najboljših okoliščinah fotografirati nekako na 2 m daleč. A tokrat ni mogel fotografirati jajca, zakaj samec se je trdovratno branil vstati. Ob naslednjem obisku je bila samica uslužnejša.

Kondorčka je Anglosaksonec prvič opazoval, ko je bil tri do štiri dni iz lupine. Pokrit je bil z rjavkastim puhom. Koža po glavi in vratu je bila črna in gola; nosil je črn grebenček. Šele proti 4. tednu so mu jela odganjati prva peresca. Ti ptiči brčkone jako počasi rastejo, saj dva mlada kondorja iz prejšnjega legla, ki sta kedaj pa kedaj obiskala gnezdo, sta bila sicer že velika kot odrasli, vendar še nista imela takega perja kot starši. Bila sta malone enakomerno temnorjava, malce svetlejša na mestu, kjer starci nosijo ovratnik.

★

Samec in samica, oba lepa primerka, sta razodevala kaj malo vnanjega razločka. Ta kakor oni nosita ovratnik, ali bolje: nekakšno belo bovo krog vrata, toda zavihano odspred. Telo in rep sta črna, enako tudi krila, vendar s svetlejšimi pisami po drugotnih peresih. Polt po grlu med obema zavihoma na boji je naga, vendar tu pa tam pokrita s perjem, ki prekipeva z desne in leve. Kadar ima ptič golšo polno, mu štrli venkaj in tedaj dobro opaziš golo rjavo kožo, ki vleče na rožasto in ki je na vrhu golše povsem bela.

Po glavi se zlasti samec loči od samice. Oba imata isti zakrivljeni kljun, črn ob korenu in po sredi, bel ob straneh in na konici. Samec ima debel črn greben z rdečkastimi pikami, glava in vrat sta pokrita z grdo nagubano kožo rjave barve, ki pa vleče na žolto na zgornjem koncu in je rdeča ob boji. Samica ne nosi grebena. Glava ji je rjava in manj nagrbčena. Oči so rubinasto rdeče.

Kondor je največji jastreb. Razteg njen meri 2 m 40 do 2 m 70. Njegova teža utegne doseči 15 kg. N. K.

HROŠČEVO LETO

V najlepšem mesecu leta se pojavijo v naših krajih nezaželeni gosti, škodljivci in vseobča nadloga, ki nastopi kako leto v takih množinah, da napravi škodo za lepe milijone. Kmetovalec ve, da ima v tej brenčeči vojski enega svojih najhujših sovražnikov. Hrošči namreč ne uničujejo samo sadnega in gozdnega drevja, marveč zaležejo tudi na tisoče in tisoče ogrcev, ki v naslednjih štirih letih izpodjedajo korenine vsem vrtnim in poljskim sadežem.

Letos je ta nadloga posebno pereča, ker je znano, da se hrošč v nekaterih letih pojavlja v posebno obilnih množinah, iz česar lahko preračunamo, da bo tudi naslednje peto leto, ko bo dovršen razvoj ličink, stalo v znamenju tega ne ljubega gosta. Naš navadni rjavi hrošč je prav za prav zelo lična živalca. Njegovi posebni znaki so rjave pokrovke na krilih, iste barve pa so tudi noge in tipalke. Prsi mu pokriva temnorjav ščit, na zadnjem delu trebuha pa ima značilne trikotne bele lise. Tipalke pri samcu imajo sedem členkov, pri samici pa šest. Njegovo življenje na belem svetu traja 3 do 6 tednov, kar se ravna po toploti; čim bolj topli so dnevi in noči, tem prej se izvrši paritev, nakar žival pogine, ko si je zagotovila potomstvo. Teh malo tednov svojega življenja hrošč temeljito izrablja in ker je zelo požrešen, opustoši včasih cele gozdove tako zelo, da se drevje vse leto ne more popraviti. Najboljše pašo dajeta hrošču hrast in bukev, vendar se loti tudi drugih dreves.

Po kratkem spreletavanju ob toplih večerih leže oplojena samica v zemljo 30—70 jajčec, porazdeljenih v več kupčkov. Po 4 ali 6 tednih izlezejo iz jajčec ličinke, ki jih poznamo pod imenom ogrci. Ličinke so umazano bele barve, noge, čeljusti in glava pa so rjave. Ogrci nimajo oči, pač pa tipalke iz štirih členkov. S svojimi zelo krepkimi čeljustmi glodajo in objedajo korenine in s tem delajo veliko škodo. Štiri leta traja življenje ogrca, nakar se zarije globlje v zemljo in se zabubi. Spomladi naslednjega leta je preobrazba izvršena in iz zemlje izleze hrošč.

Rjavi hrošč ima mnogo sovražnikov, kar pa pri njegovi plodovitosti ne pomeni mnogo. Razni ptiči se maja meseca hranijo izključno s hrošči in tudi v

mestih je opaziti pod drevjem našega toliko obrekovanega vrabca, kako neusmiljeno mesari hrošče. Velike množine jih pokončajo tudi netopirji. Od sesalcev so mu nevarne lisice, ježi in svinje, kjer se prosto pasejo. Ogrce pa pridno zatira koristen krt, zato je nesmotreno in negospodarsko, alko love to živalco zaradi njenega črnega, žametnega kožuščka.

Človek seveda tudi posega v ta boj, vendar je zatiranje rjavega hrošča težje nego uničevanje katerekoli slične golazni. Kobilice se z uspehom zatirajo z ognjem, bržko se pojavijo na tleh v velikih rojih, zoper lubadarja so takisto že znana učinkovita sredstva. Rjavi hrošč pa nastopa tako razdeljen in na kulturnih rastlinah, da se sličnih metod proti njemu ne da uporabiti, ker bi bila škoda še večja. Kmetovalcu zato ne preostane drugega, nego da vodi borbo s skrajno potrpežljivostjo. Pred vsem je treba spomladi pri oranju gledati na to, da kokoši in vrane pozobljejo izorane ogrce. Kjer ni obojega v bližini, se morajo ogrci pač pobirati v košaro in dati perutnini za pičo. Kokoši so zelo vesele te izpremembe in priboljška.

Proti hrošču samemu pa skoroda ni drugega sredstva nego otrsanje drevja v ranem jutru, ko je žuželka že otrpla od nočnega hlada in negibno obleži na tleh. Nato jih je treba skrbno pobirati, jih pokladati prascem, ki jim gre hrošč zelo v slast, ter perutnini. Slednji pa ne preveč, ker so sicer jajca kokoši slabša po kakovosti. Lahko pa se poparjeni hrošči uporabljajo tudi kot gnoj. V posameznih hroščevih letih, osobito pred vojno, ko je oblastvo plačevalo nabiralcem malenkostno nagrado, so v nekaterih pokrajinah nabrali in uničili na desetisoče stotov rjavega hrošča. Ako se je tudi letos borba proti hrošču vrnila v enakem obsegu, bo zanimivo ugotoviti, da-li se bo uničevanje poznalo v prihodnjem hroščevem letu. (rk)

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

21. POGlavJE

POSKUS Z AMERISKIM BIVOLOM NA DALJNEM VZHODU

Prijateljsko prerekanje z nekim dobro znanim naravoslovcem, ki sem ga poznal in občudoval mnogo let, je imelo za posledico nenavaden poskus. Med debatami, ki so se običajno vlekle dolgo v noč, sem trdovratno vztrajal pri mnenju, da bi ameriški bivol lahko živel in uspeval tudi v tropičnem podnebjju juž-

»ameriški sladang«. (Sladang nazivajo orjaškega gozdnega bivola južne Azije.)

Cesto sem moral v pogovorih s sultanom odgovarjati na njegova vprašanja o ameriškem sladangu. Njegova visokost se je zelo rada bavila s tem predmetom. Bivol je bil ameriška žival, o kateri ni čul nikdar dovolj. Govoril je vedno o njem v preteklosti, in

ne Azije, medtem ko mi je prijatelj ves čas ugovarjal, češ, da nimam prav.

V kratkem bi moral odpotovati v Azijo na daljšo lovsko odpravo. Park Zlatih vrat v San Franciscu, kjer sem se nameraval ukrcati, je imel zelo lepo zbirko teh izginotih živali. Z naklonjenostjo Herberta Fleischhackerja, velikodušnega pokrovitelja tamošnjega živalskega vrta in ravnatelja Johna McLarena mi je uspelo dobiti dva mlada samca. Bili sta krepki in zdravi živali, kakor si jih za svoj poskus nisem mogel boljših želeči.

Sultan Johora, ki je bil sam lastnik izbrane menažerije in je užival sloves strokovnjaka v poznavanju azijskih živali, se je vedno živo zanimal za našega bivola, katerega je običajno nazival

če sem mu rekel: »Nekega dne bom skušal pripeljati enega sem.« mi je odgovarjal: »Ameriški pretiralec! Saj ne živi več nobena teh živali.« Če sem mu ugovarjal, da se bivoli še dobe, je zastrmel neverjetno in vprašal: »Ali ni zadnjega sladanga pobil Buffalo Bill?«

Pozval me je v svojo lovsko dvorano, kjer so ležale naokrog trofeje njegovih lovskih podvigov in mi je pokazal na star ameriški bakrotisk, ki je predstavljal Buffalo Billa, nagnjenega daleč preko sedla, kako kosi bivole, kot bi švigala strela med njimi. Bili pa so tam tudi nagačeni bivoli s slabotnim zadnjim delom in gosto zaraščenim vratom.

Svoj čas sem smatral, da je nekaj posebnega v teh daljnih azijskih krajih, če srečaš ljudi, ki bi jim bili znani dne-

vi Buffalo Billa. Danes se mi to ne zdi nič več čudnega.

Friedlander, tajnik naravoslovnega društva v Rangoonu, me je ponovno vprašal, če bi mu lahko dobil ameriškega bivola.

Ce bi odpremil enega bizona v Johore, drugega v Rangoon, sem bil prepričan, da bom lahko točno preizkusil svojo domnevo, da ta najslavnejša ameriška žival lahko uspeva tudi v pravem tropičnem podnebju.

V San Franciscu se je tedaj mudil tudi Lal Beduhar, moj indski sluga, ki me je spremljal na čestih potovanjih preko Atlantika in mi je tudi pomagal pri mnogih lovskih odpravah v Indijo. Došla sva pred mesecem iz Kalkute z veliko zbirko divjih živali in ptic. Lal je ostal ob zapadni obali, dokler se ne vrneva spet na Vzhod, medtem ko sem jaz moral potovati po Zedinjenih državah in oddajati naročene živali v newyorški in philadelphijski živalski vrt. Potovanje iz Amerike nazaj je bilo za njega običajno oddih. Ker ni imel pri teh potovanjih nobenega dela, se je vozil kot pravi gospod, solnčil se je na palubi in užival življenje.

Vozili smo se spet z ladjo »President Cleveland« in svojega neobičajnega jetnika smo imeli zaprtega v kletki na zadnjem delu ladje. Kmalu sem uvidel, da namerava Lal to pot prav tako udobno potovati kakor doslej, čeprav ni pri tem prav nič zanemarjal svoje naloge. Hitro je spoznal, da bi se dali porabiti sopotniki — po večini Kitajci, ki so se vračali v svojo domovino — za pomočnike. Raznesel je po ladji vest, da primaša srečo, če se kdo bavi z bivolo. Kitajci so najbolj praznoverno ljudstvo na svetu, zato ni težko natveziti jim eno vražo več.

Na ta način se je posrečilo Lалу, da so mu Kitajci opravljali večji del posla, sam pa se je potepal po ladji v svojih belih hlačah in se zabaval. Simovi nebeškega carstva so mu čistili kletke in hranili živali. Nekega dne sta se celo dva Kitajca stepla med seboj, kdo bo smel prinesiti živalim vodo.

Ko je naša ladja zapeljala v Yokohamo, je tamošnji dnevnik »Japan Advertiser« prinesel na prvi strani vest, da stopa na azijska tla prvi bivol.

Naslednjega dne (ustavili smo se tukaj dva dni) so prišli na krov zastopniki tokijskega živalskega vrta ter so skušali odkupiti enega bivola za svojo

slavno ustanovo. Japonci imajo zelo radi živali.

Ko so Japonci prišli k nam na ladjo, sem se mudil pri prijateljih v Tokiju, oddaljenem kako uro od Yokohame. Kasneje sem zvedel od ladijskih častnikov, da se je Lal z dotičnim odposlancem prav dobro zabaval. Pripovedoval je strmečim Japoncem, da je sam ulovil živali, in jim popisoval raznolike nevarnosti tako smelega podjetja. Ko je s svojim živim pripovedovanjem zbudil pri Japoncih največje zanimanje za nenavadne živali, jim je s hlinjenim glasom povedal, da žal ne more nobene prodati.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

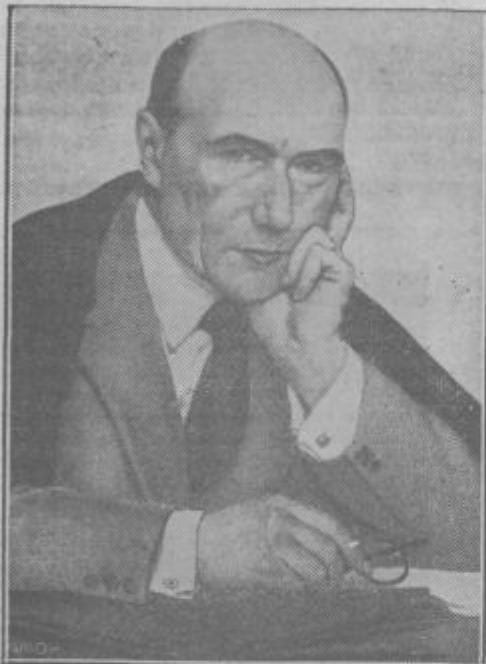

ZA NESLIŠNI TEK MOTORJEV
Anglež H. A. Gaskin je sestavil novo pripravo za dušenje motorskega ropota, ki baje tako izvrstno deluje, da popolnoma zaduši celo ropot letalskih motorjev. Za nakup Gaskinovega aparata, ki ga vidimo s konstrukterjem vred na sliki, se zanima angleško ministrstvo za letalstvo.

Popravek: V članku »Priglasje zrakar v št. 20, čitaj pravilno: ksenon.

KATERE SODOBNE ROMANE MORA IZOBRAŽENEC POZNATI?

Vpliv Dostojevskega (kot romanopisca ga L. Savary stavi znatno više od Tolstega) je usmeril roman na Francoskem proti notranji analizi. Pri tem gre bolj za željo po razumevanju in razlaganju nego za sodbo. Vsa nova dela nosijo ta pečat.

André GIDE

Katere sodobne romane je treba čitati? Na to vprašanje odgovarja L. Savary v Tribune de Genève: Predvsem Prousta. Ako je mogoče, vsega. Sicer pa vsaj začetek zbirke »Recherche du temps perdue« z naslovom »Du côté de chez Swann«. Kadar ga okusi, pojde čitatelj dalje, ako kolikšaj utegne. Družba in poedinec sta pronikljivo, jedko in bolešno prikazana. Drugi pisec je André Gide, čigar »La porte étroite« je poslovenjena. Drugo priporočljivo delo ima naslov: »L'Immoraliste«. Doslej so tega moža čitali največ mladi, primeren bi bil pa bolj odraslim. (O njem je govoril v Ljubljani L. P. Quint, Jutro 5. aprila 1933. Predavanj priobči v celoti Lj. Zvon). Prvovrstnih umotvorov je obilo. Naj se omeni Mauriac: »Genitrice« in poslovenjeni »Noeud de Vipères«. Duhamel, ki je ustvaril nepozaben lik v Salavinu: »La Confession de minute«. J. Romainsa »Mort de quelqu'une«, ki pomeni v slovstveni zgodovini mejnik, saj v njem tiči kolikor toliko manifest »unalizmaz«, in »Les Copains«. Jean Coe-

teau: »Thomas l'imposteur«: P. Benoit: »Erromango«, ki po Savaryju da, leč presega znamenito, že ponašeno »Atlantico«. Dorgelès »Lesene križec« je menda priobčil že neki ljubljanski dnevnik. V starejši rod spada Abel Hermant: »Le cycle de lord Chelsea«. Roger Martin du Gard: »Thibault«, J. de Lacretelle »Silbermann«, ki ga je svoj čas poslanik dr. Pitamic tako hvallil. Béraudov »Lazaret«, potem kak Giraudoux, Thérive itd. D.

JEZIČNI PLEVEL

Upokojeni stotnik F...čič iz Istre rad pove, kako je pred vojno na našem jugu videl mapo Budve in okolice, delo italijanskih strokovnjakov, kjer se potok Bašinc imenuje »Nistadobrovino«, potok Radiljevca pa »Vragtigasna«. Italijanski mapar se je bil namreč obrnil zastran imen na skupino delavcev, ki so opoldne ob zelenki vina pladnovali.*) Ker ga niso razumeli, on pa njih ne, je dobila voda tako čuden krst. Podoben nesporazum tiči baže v besedi Aruvimi, ki jo Brockhausov Konv. Lexikon 1901. tolmači kot delni naziv za desni dotok Konga, v resnici pa menda tamkajšnjim domačinom znači »Kaj hoče ta možak?«

V Stanojevičevi Nar. enciklopediji III. piše general Vl. Laxa, da se je M. Rebrovič bojeval s Francozi »kod Weichselburga, Oblaka i Cirknice«. Po slovensko je: pri Višnji gori, Blokah in Cerknici.

Taka smola se lahko prime človeka, če precenjuje svoje znanje. L. 1913 mi je v goriški realki rekel tirolski Nemec, menda Schönbichler, prestavljen iz Lvova v nekdanjo našo sončno pokrajino: »Die Zeit heisst im Slavischen kas, nicht wahr, kas?« Dober čas! rečemo pri nas pri napivanju.

Kako je prišel učeni dr. Wittstein (Pharmakognosie des Pflanzenreiches, Breslau 1882), opisujoč zapadno indsko smrdljivo kaskjo, lat. Cortex Fedegoso, do pripombe v zadnji vrstici str. 300: »Fedegoso je portugalsko in pomeni: dobro za vse?« Tega ne vem. Pač pa vem, da docentinja Luiza Ey prevaja v Toussaint-Langenscheidtovem besednjaku: fedegoso = smrdeč.

Dr. Gustav Hegi izraža mnenje v »Illustrierte Flora von Mittel-Europa« (München 1906), da mora biti koroško nemški naziv za Hühnerhirse »Muffitsch« iz slovensčine, ter namiguje na rusko besedo mitchil(?). V Pieteršniku pa najdeš rastlino muhvič (setaria viridis, s. verticillata), ki je jako podobna kostrebi ali srakonogi in

*) Pladnovati ali plandovati je zrastle iz istega korena kakor poldan, poldne. Strinja se torej s špansko siesta, ki so jo nekoč tolmačili kot sedenje, počivanje, novejši pa vidijo v njej: sexta (hora) = šesta (ura). V starini so Rimljani pričenjali šteti s početkom dne, pri njih je bila ena ura tedaj, ko pravimo mi šesta.

očividno podlaga za koroško nemški naziv. Skupina hv se rada izprevrže v f, primeri Fojkar in Hvojkar, hrvaško fala = hvala (po tem vzorcu pišejo Hvar namestu Far), poljski kraj Falenica je iz Chwalenica.

Nemška natančnost je odrekla v omenjenem Brockhausu zv. 16. l. 1903, kjer čitam: Tusée à double effet, Tusée mixte, kar je v pravilni francoščini: fusée!

Pred 9 leti sem ponašil Balzacove Contes drolatiques, ki v kratkem izidejo v Beogradu pod naslovom »Golicave priče«. Drugo polovico knjige sem primerjal z Rüttenauerjevim nemškim prevodom, kjer sem

naletel na 6 ali 7 debelih napak. Prevajalec je zamenjal lacs (zanka) in lac (jezero), zaradi česar je kar iz svojega dodal nekaj stavkov, da je opravičil prisposodbo. Zamenjal je déchaux (diskalceat, bosak ali bosopetec) in chaux (apno). Drugih se sedaj ne morem domisliti.

Iz neke zgodovinske knjige se navaja izjava nemškega zgodovinarja, ki je pisal: Kossovo am Amselfeld. Ali pa: »In Bosnien lebt eine Art Pferd, konj genannt.«

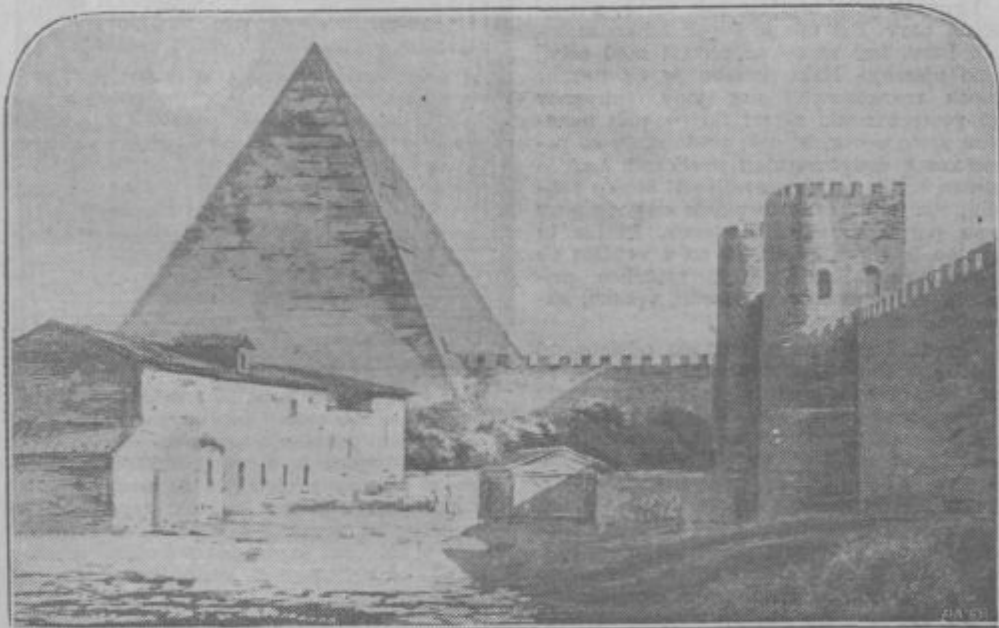
Kakor vidite, najde tudi pusti jezikoslovec kaj razvedrila. (K)

JOHN KEATS

(1795—1821)

Shelleyevo pismo, shranjeno doslej v Zenevi, je nedavno objavil obzornik »Time and Tide«, kjer obilo sodeluje naš rojak J. Lavrin. Pismo osvetljuje zadnje dni mladega angleškega pesnika Keatsa, pokopane-

Izdihnil je obupan, češ, da je nosil svojo liro med glušci. Razen nekaterih znancev in prijateljev mu nihče ni razodel, da se ogreva za njegove verze. Med njimi je bil Byronov prijatelj Shelley. Ko je zvedel, da

KEATSOVO POSLEDNJE BIVALIŠČE

ga v Rimu na protestantskem grobišču, nasproti Cestijeve piramide. Mladi ljubimec Muz je boloval za sušico, to pa je nekaj časa še podžigalo njegovo tvornost. A sčasoma ni mogel več pisati. Tedaj je vprašal svojega zdravnika: »Kdaj bo konec tega posmrtnega življenja?« Da je ostal pri moči, bi bil pevec »Endymion«, »Hyperion« in »Ode na slavca« gotovo dal še dosti bisero v svet.

Keats sam ni verjel v trajnost svojih del.

mladi veleum potuje iz Londona v Italijo, da bi se »kot osamljen pešec bojeval s celo baterijo«, t. j. se spustil v neenak in obupen boj z nezdravljivo boleznijo, ga je povabil k sebi v Piso. Toda Keats je odrinil rajši v večno mesto s slikarjem Severnom, kjer ga je skoraj vzela bela žena. Shelley mu je zložil krasno žalostinko »Adonais«, kjer pravi v jedru: »Tvoje ime je napisano v vodo, vendar ti si dal glas njenim skrivnostnim valovom. S-n.

ČLOVEK IN DOM

CVETLICE IN VAZE

V kateri hiši ni šopka na mizi? Skoraj gotovo v vsaki, v mestni in kmečki, v bogati in revni, povsod kjer mehka ženska roka urejuje stanovanje.

Po šopku na mizi že spoznamo okus in smisel za harmonijo barv one osebe, ki je sestavila šopek. Za to ni treba dragocenege vrtnega cvetja; šopek navadnih poljskih cvetlic je tudi lep in prikupljiv.

Za načelo si vzemi pri sestavljanju šopka to: v vsako vazo le ene vrste cvetja. Le barve, ki se med seboj ujemajo, lahko mešaš. Rumeno s temnomodro, svetlo rumeno z vijoličasto, belo z modro ali rdečo itd. Nikoli ne mešaj poljskih cvetlic v eno vazo z vrtnimi. V eni vazi naj bo cvetje le ene vrste, ker nekatere vrste cvetk dlje trajajo v vodi nego druge. Uvele in umirajoče cvetke po vazah naredijo sobo žalostno in razširjajo težek vonj.

Drugače je s cvetjem ene vrste, a različnih barv. Pri teh je šopek lahko mešan barv, ker se že po naravi med seboj lepo ujemajo. Kako krasen je na primer šopek raznobarnih nageljnov, tulipanov ali pestrobarnih aster! So pa tudi nekatere vrste cvetk, ki celo pridobe, če so pomešane z drugovrstnimi cvetkami. Lep je mešan šopek poljskih cvetlic. K šopku poljskih marjetic, maku in plavic se poda prav lepo par zrelih žitnih klasov. Pester in duhteč je šopek cvetk, ki so v vrtičku ob vsaki kmečki hiši: na pr. mačehce, primožki (rumene astre), rezeda, vrbene, kapucinčki in drugo.

Lepota šopka pa ni nemalo odvisna od posode, v katero jih postavimo. Posoda ne sme biti nikoli preozka, cvetke ne smejo biti stlačene v vazo, ker potem le prehitro izgube svežost, stlačen šopek v vazi ni niti lep. Posebno velja to za visokostebelne cvetke, kakor na pr. tulipane, nageljne, vrtnice, krizanteme, astre in slične. Pri teh je pač lepo, da se vidi vsako stebelce. Nizke cvetke, kakor trobentice, vijolice, spominčice, rezeda in drugi slične postavimo lahko gosteje. Teh tudi ne namestimo nikoli v visoke vaze, pač pa v nizke in široke, da jim prehitro ne zmanjka vode. Če je vaza ozka in visoka, zadostuje v njej tudi ena sama cvetna vejica. Za to je kaj pripravna vejica španskega bezga, vrtnica, žlahtna krizantema, lilija, vejica črnega trnja, jasmína, forsicije, ptičje črešnje ali navadnega šipka. Čim preprostejša je vaza, tem bolj pride cvetje do veljave. Najlepše so pač kristalne vaze, posebno za visokostebelno cvetje, da vidimo skozi steklo stebelca in liste cvetic. Seveda, da je to res lepo, mora biti voda čista in steklo umito in jasno. Menjaj vodo redno vsak dan, tako ostane cvetje dolgo časa sveže. S tem tudi zabraniš, da stebelca ne gni-

jejo, ker s tem razširjajo po sobi neprijeten duh. Ob tej priliki tudi vsakokrat stebelca nekoliko prireži. Kadar pa postane kljub temu steklo kalno, ga izmij v mlačni milnici, brez sode, nato dobro preplakni v

čisti vodi, nazadnje pa še v taki vodi, v katero si izžela nekaj kapljic perilnega plavila. S tem postanejo kristalne vaze in vsako steklo sploh lepo svetlo in čisto. Ščaso ma se vendar pripeti, da se vsede v kristalne posode nekaj kamen; tega izčistiš najbolje, če pomočiš primerno, mokro krtačo v suho sol in drgneš prisušeno usedlino. Tako očistiš tudi keramične cvetlične vaze. V steklarskih in porcelanskih trgovinah dobimo prekrasne vaze v brušenem steklu, pa tudi naša domača keramična industrija izdeluje vaze, ki predstavljajo že umetnino.

Šopek cvetja ali vejico zelenja ne pogrešamo nikoli v našem stanovanju. Izbire imamo dovolj v vsakem letnem času. Spomlad nam daje že navsezgodaj belih zvončkov, vijolic, trobentic, žefrana in še celo vrsto drugega drobnega cvetja in vejic cvetočega grmičja. Poletje je bogato na žoltili kresnicah, marjeticah, zvončnicah, maku in plavicah, jesen nam nudi duhtečih ciklamov, otožnega podleska in pordelega listja različnega gozdnega grmičevja, zima ima za nas vejico prijetno dišečega smreč-

ja in kmalu nas preseneti izpod snega pridni ljubki teloh, da ne govorimo o zlahtnem in bogatem cvetju naših vrtov, ki nam za majhen denar ponujajo svoje življenje skozi vse leto, ako nismo tako srečni, da bi imeli lasten košček zemlje, kjer bi si ga sami privzgojili.

Cvetje v lončkih zahteva pa prav toliko brige in ljubezni, kakor rastlinice v lončkih. Le na ta način bo doseglo svoj namen, da nam pričara tudi v izbo košček prirode, brez katere ni življenja. —x—

ČITAJMO!

Kakor vzamemo vsak dan hrano za vzdrževanje in okrepitev svojih telesnih moči, tako bi morali skrbeti, da damo svojemu duhu vsak dan nekoliko opore in tihega premišljevanja s čitanjem dobre knjige.

Dobra knjiga je naš najzvestejši prijatelj in svetovalec, ki nas nikoli ne izda in ne zapusti.

Je tih tovariš v naši osamljenosti, naš družabnik, ki nam močje govori k srcu.

Ni nikdar vsiljiv, če nismo razpoloženi zanj.

Ne zameri nam, če se ga ne utegnemo spomniti, toda zmerom je v pripravljenosti, da nam odpre svojo dušo, nas pouči, razvedri in nam služi.

Čitanje dobre knjige je duševna telovadba, potrebna nam prav tako kakor telesna.

Dobro knjigo povsod in vselej! Doma in na potovanju. Potrebna je doma in v palači, meščanski hiši, v skromni kmečki koči, povsod, kjer biva človek, ki stremi po duševni izobrazbi in razvedrilu.

Vsaj en odstavek vsak dan iz dobre knjige!

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

HOLANDSKI VRT TULIPANOV

Ko je pred 300 leti zajela Holandsko silna špekulacija s tulipani, se je pripetilo, da je bila ena sama čebulica te rastline prodana za 5000 tolarjev.

Čebulice so prinesli na Holandsko iz Turčije kot živilo in ker so bili rdeči cvetovi podobni turbanom, so jih začeli imenovati s turško besedo »tulben«, ki pomeni turban. Gojitev lepih tulipanov je kmalu postala na Holandskem prava manija. Vsak se je poskušal s križanjem in gojitvijo novih vrst. Čebulice posebno lepih vrst so se prodajale in kupovale za zlate novce in čisto se je ustanovila cela družba za nakup

ene same čebulice, ki je obetala z bodočim cvetom zasenčiti vse, kar je že vzkliho do tlej. Marsikdo se je pustil za delo namestu z denarjem izplačati s čebulicami. Ljudje so čisto pozabili, kako kratek čas samo cveto tulipani in kako omejena je njih uporabnost kot živilo. To spoznanje je prišlo žal prepozno, tako da je naraščajoči odvratnosti do nove rastline kmalu sledil strahovit polom. Krasn nasadi so postali kar

čez noč brez vrednosti in tisoči, ki so vložili vanje vse svoje imetje, so postali berači. Stoletja kasneje je prišlo na cvetličnih borzah do silčnega poloma, ki je gmotno popopolnoma upropastil na stotine marljivih vrtnarjev. Počasi pa se je gojitev tulipanov le razvila v solidno obrt in danes Holandska v pridelovanju tulipanovih čebulic nima tekmeca na svetu.

Znamka, ki je prišla lani v promet in ki je bila pomotoma priobčena v št. 20., kaže pogled na enega izmed tisočev velikanskih vrtov tulipanov, ki se belijo in žare skozi nasade drugega zlahtnega drevja in cvetja. (Znamka, ki jo priobčujemo v tem zvezku, spada med besedilo »Znamka junaških podvigov« v št. 20. našega obzornika.)

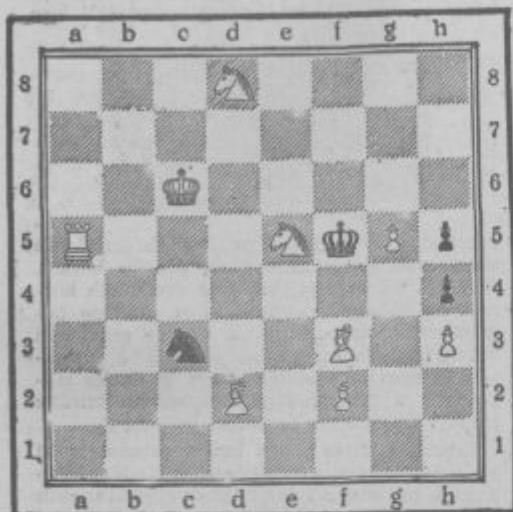
Rosemann: VECERNA TIŠINA

PROBLEM 21

K. Lauritzen

Prva nagrada »Skakbladet«

Mat v treh potezah

Rešitev problema 20

1. f3—f4, Kd3—c4, 2. La8—a1, Kc4—b3, 3. h7—h8 D. Po 1... Kd3—e3 sledi zanimiv odmev: identičen manever z druge strani 2. La8—h1, Ke3—f2, 3. a7—a8D.

ANEKDOTE

O Brahmsu

Brahms je bil več kot skromen, toda kritičnih opazk ni mogel slišati. Ljubitelj glasbe, ki je bil sam skladatelj, je sedel nekoč poleg Brahmsa, ko so v Lipskem igrali njegovo prvo simfonijo.

»Neverjetno, gospod doktor,« je dejal sosed, »kako je mesto v sedmjem stavku vaše simfonije podobno zboru v Beethovnovi deveti.«

»Res je,« je odgovoril Brahms, »toda še bolj čudno je, da to takoj opazi vsak oasel.«

Na bavarskem dvoru

— Prenizko jih obešajo, je dejal dvorni norec generalu Altringeru — ki je služil bavarskega volilnega kneza Maksimilijana —, ker so na Dunaju obesili zaradi nezast. njih prestopkov mnogo navadnih vojakov. Krivci so bili prav za prav višji častniki.

— Kako to? — je vprašal general.

— Mislim, je dopolnil norec, da bi morali s tem obešanjem poseči nekoliko višje!

Brez dvoma — izguba

Francoski državnik in vojskovodja Bassompierre (1579—1646) je bil strasten kvartopirec; ker je igral visoko, je letno priigral do 50.000 frankov, večinoma od vojvode Guise.

Vojvodinji je bilo teh izdatkov preveč in zato je ponudila Bassompierreu kar 10.000 frankov nagrade, če ne bi igral kart z nje, ním možem.

— To ne gre, milostiva, je menil srečni mojster v kartah, ker bi bila izguba le prevelika.

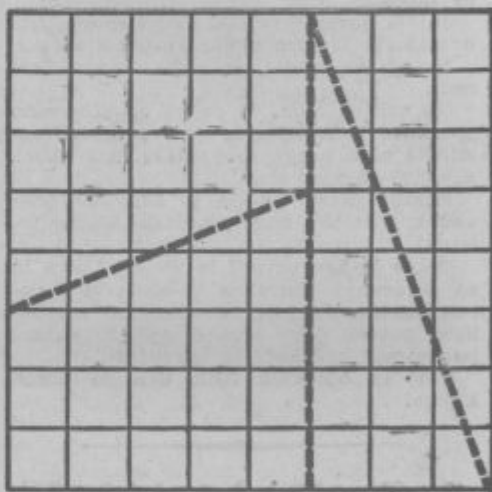
ZA MISLEČE GLAVE

11.

Tajnost kvadratov

(PONATIS ZABRANJEN)

Spodnji kvadrat, ki je razdeljen na 64 polj, naj se po črtkanih črtah razreže v štiri odrezke. Iz teh se lahko sestavi nov pravokotnik, ki bo imel eno polje več nego prvotni kvadrat.

1. Kako se morajo odrezki pravilno zložiti?

2. Zakaj ima novi pravokotnik eno polje več nego prvotni kvadrat?

Rešitev k št. 10

(Ljubosumna žena)

Velika misel ljubosumne gospe Zamejčeve je bila naslednja: Preden je prišel njen mož v ordinacijsko sobo, je poklicala njegovo telefonsko številko, stekla sama k aparatu, dvignila slušalko in preden jo je položila spet nazaj na vilice aparata, je le-te podložila z vžgalico tako, da se zveza med njenim in moževim ni prekinila. Gospod Zamejček seveda ni mogel opaziti, da je njegov aparat »odprt« in žena je lahko silšala, da je govoril s svojimi pacientkami le v strogo poslovnem tonu.